

A black and white photograph of a snowy forest. Tall, thin trees with dark trunks stand in a field of deep snow. A person is walking away from the camera in the middle ground, leaving a trail of footprints. Long shadows are cast across the snow. The text 'naše planine' is printed in the lower right corner.

**naše
planine**

1-2 1965

naše planine

REVIIA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

»The Mountains«
Review of the Alpine Association of Croatia
»Nos Montagnes«
Revue de la Fédération Alpine Croate
»Le nostre Montagne«
Rivista della Federazione Alpina Croata
»Unsere Berge«
Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

Izdavač: Planinarski savez Hrvatske
Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5 II.
Redakcioni odbor: ing. Lota Arch, prof.
dr Vladimir Blašković, prof. Srećko Božičević i
prof. dr Mihajlo Pražić
Adresa uredništva: »Naše planine«, Zagreb,
Gajeva 2a, telefon 37-316

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 900 dinara, a za kolektive i ustanove 1200 dinara. Cijena pojedinom dvobroju 150 dinara. Pretplate se šalju čekom na Planinarski savez Hrvatske Zagreb (za »Naše planine«) na tekući račun 400-181-608-231. Tisak: Radionice Grafičkog školskog centra, Zagreb

GOD. XVII SIJEČANJ—VELJAČA 1965 BR. 1—2

SADRŽAJ

Prof. B. Bužančić: Na putu života	3
D. Ribarović: Impresije iz Norveške	7
B. Špoljarić: Pohod naših alpinista stijenama Norveške	14
Dr A. Georgijević: Pallastunturi	17
H. Malinar: Na dnu jame Puhaljke u Velebitu	21
B. Špoljarić: Sâm	23
A. Stošić: Uspon na vrh Biokova	27
Prof. I. Bralić: Bijele i Samarske stijene	31
Dr Ž. Poljak: Uloga Jugoslavenske akademije u razvitku planinarstva u Hrvatskoj	35
I. Baljić: Natjecanje u planinarstvu	39
Što se događa na Kopaoniku?	42
Vijesti	45

Slika na naslovnoj stranici: U gorskom kotaru

Foto: Dr B. Guščić

naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA 1965

GODIŠTE XVII

UREDNIK

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB 1965

naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Redakcija: Zagreb, Opatovica 10
 Izdavač: Planinarski savez Hrvatske
 Tiskara: Tiskara "Mladost" Zagreb

GODINA 1962

ČASOPIS XVII

Izdati su četiri broja godišnjice. Godišnja pretplata iznosi 100 dinara, a za kolektivne i udruge 1200 dinara. Članovi godišnjice 100 dinara. Pretplate se šalju Savezu na Planinarski savez Hrvatske, Zagreb, ul. Prilaznikova 11, 10000 Zagreb. Telefoni: 151-152, 153-154.

UREDNIK

DR. ŽELJKO POLJAK

Dr. A. Gorenjak, Zagreb
 Dr. A. Gorenjak, Zagreb
 Dr. A. Gorenjak, Zagreb
 Dr. A. Gorenjak, Zagreb
 Dr. A. Gorenjak, Zagreb
 Dr. A. Gorenjak, Zagreb
 Dr. A. Gorenjak, Zagreb
 Dr. A. Gorenjak, Zagreb
 Dr. A. Gorenjak, Zagreb
 Dr. A. Gorenjak, Zagreb

ZAGREB 1962



Prof. BRANKO BUŽANČIĆ, Split

Na putu života

U povodu osnivanja stanice GSS u Splitu

*Trpi! Umri! Ali budi ono što
treba da budeš: — Čovjek!«*

Romain Rolland

Možda, dotad, bijasmo pomalo i neznani jedan drugomu, a možda i sami sebi. Mnoge kilometre predosmo sa smiješkom ne povjeravajući drugomu svoju sreću, ili s bolom i grčem u dnu oka ne otkrivajući njegov izvor. Da živimo — ali koliko bliski; radimo — ali koliko sigurni; i volimo — ali koliko ljudski?

Teško li bubnja srce što napaja samo vlastite žile strujom tople krvi koja baš i nije naša kao što bi godilo našoj čudi.

Ali zgodi se neki događaj kad nam se pričini da u nama buja sila novih života. Zapravo mi se pronikavamo i vezujemo u potrebi da svladamo problem. I od toga postajemo jači.

Nas je povezala smrt. U početku je nismo htjeli priznati: uzeli smo je kao pretpostavku i to nam je dalo zamah. Bilo je to ovako:

Dođoše jedne večeri k nama u društvo. Znalo se da tu djeluju momci što najdivlje bespuće smatraju stazom. Rekoše nam oni: »Dijete, tek mu je osam godina, palo je duboko u mrak, izgubio se krik u dnu jame. Stigosmo kasno, znamo, ali možda, možda... pokušajte. Dijete, znate... tek osam godina, završilo je prvi razred...« Dok još govorahu plan je bio stvoren i ljudi okupljeni. Uskoro smo jurili milicijskim automobilom koji je krčio put vriskovima sirene i bljeskovima ljubičasto-plavog svjetla.

Mi: šutljivi, s pritajenom jezom, pomalo nesvjesni brzine. Bilo nas je osam, spiljari i alpinisti. Dotada bijasmo zajedno u planini više slučajno nego organizirano, i kad se nalazismo skupa, svaki se zadržavaše u graničama svog »ja«, neodlučan da učini korak dalje gdje se sjedinjuju bića i stvari. Bojazan da ne izgubi sebe podajući se drugom, što li? Opsjene — to je iluzija života. Jer mi se oplodujemo u svakom dodiru, kao cvijeće, i tek tada postajemo rodni, postajemo plemeniti nadahnućem i novim pokoljenjima.

Ali sada su zamrli egoizmi. Nije se osjećalo da se sakupismo pomalo stihijski, kao ni to, da se dosada nikada ne okupljamo u takvoj akciji. Postadosmo, eto, ono jedno — ljudsko, što je odlučilo da na bilo koji način potisne smrt, ili bar da se bori. Uvezaše se naše misli i želje kao vlakna u užetu — i odluka postade stvarnija i tvrđa.

Trule prečke pucale su pod težinom tijela, užad je zapinjala kao da se otima mrkloj dubini, iskričava svjetlost svjetiljaka osvajala je polako prostor. Pod ponoćno nebo sizali su mukli jauri roditelja, koji su zvijezde ljetnog neba pretvarali u suzne oči i provlačili nam jezu uz kičmu. Ali slučajna skupina radila je staloženo i metodično ne ostavljajući ništa slučaju. Jedinstven ritam mnogih ruku, mnogih misli. I pobijedila je: nije pobijedila smrt — dječak je bio već nekoliko sati mrtav — pobijedila je sebe, jer se borila kao za vlastiti život.

*Nisam uspio da vidim dobrog
čovjeka. Dosta b' mi bilo da
vidim ustrajnog.*

Kung Fu-tse

Ovo pregnuće nije ostalo jalovo ni u drugom pravcu koji je tražio veći napor volje jer je isključivao avanturizam, a zahtijevao stalnu radnu disciplinu.

Penjači su nastavili da u napetim stijenama izazivaju nebo, a spiljari vrtloge podzemlja. I ni jedne ni druge nije težina napora više zbunjivala od nepoznanice »x« u domaćem zadatku ili na maturi. A svaki potez u stijeni ili jami bio je uvijek novi ispit, nova matura. Tako smo stasali, i nije bilo stanke, a u našem »ja« rasla je spoznaja u ovom ili onom obliku da je priroda »... u potpunosti dobro i ne sadržava ništa zla« (Ču Hsi).

I naš rad postade jedan aspekt dobrote. Mi, različita pogleda i duha hodasmo po različitim stazama. Stazama? Da, ali svijesni da postoji samo jedan put: put života. Zato su naše stope svladavale prostor, i želje, i neznanje, u jednom naporu, bliske i istinite. Nekad bijasmo razdragani uspjehom, sretni u naporu, mirni u spoznaji snage. Nekad bijasmo snuždeni zbog oblaka u horizontu i nekakve strave neispunjenih stvari, a možda i pitajući se da li ćemo izdržati.

Najteže je izdržati nerad. Onda zaboravljajući druge zaboravljamo i sebe. To je ona prokleta osnova moralne propasti čovjeka, propasti ljudskog svijeta. Pobuna htijenja omogućila nam da razriješimo spone nepriznatih stvari i krenemo dalje.

Govorili su nam: »Drugovi, neznanjem možete ubiti...« Govorili su nam: »Ponavljajte, stalno, uvijek, jer morate vazda biti aktivizirani poput vojske...« A mi smo znali: da, aktivizirani, poput vojske. Ali vojske života, — ne sijačice smrti.

*»Mudrac voli vodu,
a plemenit čovjek planinu.«*

Kung Fu-tse

Vojska. Život. Hod. Mir i stalna borba s mnoštvom mrtvih i živih stvari. I sa čovjekom da ne ostane stvar i sa sobom da budeš više nego jesi u dlanu moranja. Pokret koji napušta ritam »perpetuum mobile« gradske atmosfere, uličnog ponavljanja od »dobro jutro« do »laku noć«. Standardnost vrijedi za robu a nije princip čovjeka.

Ne mora da tako mislimo, ali tako osjećamo. I mi nastajemo kao novi. Zbog tog osjećaja i znamo da cijela stvar i jest nešto, da vrijedi napora. Kad to spoznamo sviješću, kad o tome počnemo misliti i ne moramo biti sretniji ili znati više, jer misao je plagijat naših osjećaja, istina koja više ne ovisi o nama i zato je možemo izgubiti ili je moramo pravdati (javnog li jada!). Tako i nije više lijepa jer nije ugrana u naše srce kao srž njegovih otkucaja. Tko da sačuva mir u borbi? Tko da očuva staloznost pokreta i duha protičući koritom svakodnevnih stvari? A ipak tek tada pobijedismo razularenu masu instinkata i želja.

Sve ostaje isto u načinu života, ali se mijenja shvaćanje o životu i njegovim izrazima. Nemir, skokovit trk vode iz ničega u ništa smiruje se u masi gorostasa, koji se svalio na zemlju kao spomenik neke tajne sile, i postaje jedno, postaje nešto. Tu smo: sada već skoro gotovi, sada već mal'ne sposobni da protumačimo istinu da čovjek: »... promatra ljepotu svemira i prozire unutrašnji princip bića« (Čuang Tse). Tronuti novim čuvstvom neke vlastite veličine zaželismo da primimo i damo. Skrb za sve one nagnane u brda, nagnane da traže više od onog što su silom primili. Skrb i za one što i ne slute da je prednost to stapanje s brdinama, već sve primaju kao klijanje u proljeće i plodine u jesen.

I tako na ovom tlu raspirivanja čuvstava i svijesti spoznasmo da se nitko od nas ne vraća tu. Ta kako da se vratimo negdje otkud i nismo otišli.

*»Od svih bića najsnažnije je ono,
na čiji poziv ja dolazim u pomoć.«*

Zarathustra

O, vječnog li puta osmišljavanja pregnuća izvanstandardnog života! Navike prihvaćamo kao jednom formirane stvari, kao istine našeg postojanja. A navikismo se biti svoji, biti neumoljivi i lični. Eto, nekolicina učini i ne tako velik korak naprijed, možda je tek osmislila određeni trenutak onog što je prirodno i nužno samo po sebi, i bez želje da se pravda. No učini se građanskom standardu da je nedopustivo napuštati dogme »normalnog« života i »zdravog« razuma. I rekoše apostoli građanskog katekizma: »Nije na nama da sudimo, ali...«

Ali: »Eppur si mouve«. Slutnje postaju mogućnost, a mogućnost zbilja.

I kako ne ići? I neka pokreti bole — ali kako ne ići? Kad vas zovu sve one istine koje otkriste na putu u brdine, u nebo. Kad znate da jecaji plaču život, da ruke traže stisak obećanja, da vas oko njegovo gleda u svakom uglu toga velesvijeta. Kažite nam kako da zakrpimo naprsu ljusku našeg egoizma? Kažite, možda ćemo vas čuti, možda saslušati — ali poslušati nećemo. Zasigurno nećemo. Neka jedan i počini »izdaju«! Ne mari, i ne znači to ništa: on je samo posustao od jačega života. Biti nejak nije izdaja — čujte vi tamo — već prosto prirodna slabost što ne može da gleda život kada bukti i žeže.

Dalje kreću heroji. To su obični ljudi. Jednostavni i obični, jer je njihova moć prosta i životna: imaju uši da čuju, imaju oči da vide, imaju ruke da ih pruže. Njihovi su dlanovi uvijek osunčani, uvijek otvoreni u nebu sunca, u nebu zvijezda. Njihovi su dlanovi uvijek orošeni blagim

dahom milovanja. Oni se obnavljaju snagom koju crpe iz borbe. Oni obnavljaju život poput rođenja, kad spriječe njegovo uništenje ili oskrvnuće.

To što začusmo u svojoj nutrini ne bijaše odjek života, nego stvarni život, ne fatamorgana intelektualizma, nego svakidašnji njegov princip. I naš pokret zato ne bijaše tek neki vanjski efekt koji nam godi kao lijepe stvari, lijepe lutke. To bijaše sila života koja na slab poziv ili buru vapaja uzbudi vrtloge u dnu oka, a pokret onda slijedi žestinom samih želja. O, takva sila! Ta duh već okrutnošću silnika nagna tijelo na iscrpljujući napor što lomi mišićje i tereti kosti do granica vlastitog urlika i patnje. Nema međa ljudskome pregnuću. Zna čovjek: život se ne daje i ne uzima: zna on: život se čuva kao svaki cvijet što odveć miriše te propada od vlastite snage.

Tu i nisu potrebne analize i definicije. To je, eto, tako. Najsilnije porive i istine i ne možemo izraziti. One ostaju izvan lijepog i ružnog, ostaju neuhvaćene u oblik što nam služi da odredimo stvari. Ali one ostaju suština naših pokretanja, one tvore forme. Reče Bašo:

*»Kad govorim
postaju m' usne
jesenji vjetar.«*

»Jak je onaj koji uradi ono što može«

Romain Rolland

Naše su snage raspete između onoga što bismo htjeli i onoga što bismo mogli. Ogromne energije se gube i u samom čekanju na tom putu htijenja i mogućnosti što tako često vodi na stramputicu slabe ili uplašene organizme. Mogućnost nam uvijek izgleda neznatna i blijeda replika naših htijenja. Zato prečesto u nedoumici ispuštamo moguće jer nam se učinilo nedostojno truda. I tu pogriješismo: da li zaludeni htijenjem koje postade mašta ili skloni da omalovažavamo sve ono što se može da bi izbjegli akciju? O, kako ograničeno mislimo, jer naš egoizam traži brze uspjehe, blistave uspjehe. Ali mogućnosti su naša stvarnost. One su polazna točka našeg pokretanja i uspjeh postizemo tek upornim ostvarivanjem tih polazišta. Jer realizirajući jedne, uskršavamo druge, koje se iza njih kriju kao listovi u knjizi.

Red. Sreća. Blagostanje. Ništa ne traži od tebe, čovječe, da radiš kao na prisilnom radu, da gubiš energiju koju nemaš, da stvaraš čuda i nemoguće stvari. Ta, kod otaca tvojih već nemoguće bješe neviđeno, jer su samo na mogućem gradili svoju povijest. Ništa ne traži tvoju krv, tako da ti lipšeš, ili pjesmu tako da promukneš. Ne nemoguće. Ali učini, čovječe, to što možeš, jer se u tome očituje tvoja snaga i tvoja ljubav. Ne otiđi s puta ne dodavši stopu koju možeš. Ne otiđi u noć ne upaliv žižak koji možeš. Ne ohladi ruke što ih možeš grijati svojim stiskom. Eto granica našeg moranja. Proistekoše iz vlastitih potreba: jer ne možeš tražiti ono što ne pružaš, biti krov, a ne temelj. Htjeti? To je česta varka volje koja nema snage. Za uspjeh, za pokret dovoljno je moć i, jer to je ono što jest.

Mi to znamo, ili slutimo, ili osjećamo. I znamo da društvo ne duguje ništa onome koji ne duguje društvu. I mi ćemo učiniti, učiniti ono što možemo, jer je to naše moranje.

Ne zamjerite ako pogriješimo jer smo obični ljudi.

Impresije iz Norveške

Stiglo je pismo iz Kopenhagena od našeg prijatelja Dolfija, zagrebačkog alpiniste, koji sada živi u ravnoj Danskoj. Predlagao je da »Velebitaši« organiziraju jedan pohod, malu ekspediciju u norveške planine.

Pismo je bilo popraćeno prospektima, imenima planina, penjača, zanimljivostima, bio je spomenut masiv Jotunheimena, dolina Romsdala, grubi proračun troškova, još mnogo štošta i bilo je srca u tom pismu, onog »velebitaskog«, od Dolfija.

Norveška?

Pa, da. Sjajno. Kao da nismo nikad ni mislili na tu zemlju Vikinga. Evropa, na sjeveru Evrope, prilično daleko, reklo bi se: gore.

To je »mirisalo« na nešto posebnoga, dok smo odmotavali geografsku kartu Norveške, dugu koliko kad raširiš ruke od Osla do Nordkapa na sjeveru a nos je tek bio kod Namsosa.

Centralne Alpe već odavno su poznate, istražene, sve stijene ispenjane, pune planinarskih kuća, skloništa, hotela, žičara, hodočašće turista, planinara, alpinista, prevjše fotoaparata, kamera i helikoptera, televizija prenosi spektakularne alpinističke spone, cijeli svijet prati akcije spasavanja, penjači se »guraju« u »Comici-Dimai«, čeka se red u Eigeru...

Centralne Alpe već odavno su postale ljetovalište ili zimovalište, već odavno su samo trening za Himalaje, Ande, škola i diploma za ekspedicije.

A Norveška je ostala po strani tog interesa, negdje gore izvan ruke, prostrana, skoro nepoznata, do kraja neistražena i divna.

I oduševila nas je ta ideja, stizala su pisma iz Kopenhagena, pisali smo pisma u Kopenhagen, mnogo sastanaka, razgovora, planova, detalja i problema. Čitali smo o Englezima, pustolovima, koji su prvi »otkrili« norveške planine, o usponima i avanturama još iz prošlog stoljeća, o norveškim alpinistima, veteranima, o A. R. Heenu, koji je svoju prvu »šesticu« ispenjao već 1928., a posljednju 1963., o mnogim poznatim imenima u svijetu i o njihovoj himalajskoj ekspediciji na Tirič-Mir...

Zagrebački novinar Željko Takač, odlični poznavalac Norveške, čuo je za plan AO PDS »Velebit«, negdje u novinama pročitao je malu obavijest o pripremama, došao i ponudio da nam priča o Norveškoj, o ljudima i običajima. Približio nam je tu zemlju živim riječima i zanimljivim slikama, pričao o »Krvavom putu«, našim logorašima i prijateljstvu i nezaboravnom dugu Norvežanima, o patnjama gladi i mučenjima, o zemlji punoj razumijevanja za ljude iza bodljikave žice, za ljude iz Jugoslavije, o norveškim fjordovima i planinama, o polarnoj noći i Laponcima sjevera.

A onda smo diskutirali o opremi, hrani, stijenama, pričali smo ponovno, po stoti put o Norveškoj, gnajsu, granitu i »U« klinovima ili o aluminijskim nosačima, ili o brodovima Vikinga, o »Velebitu« i jubilejima: 15-godišnjici našeg alpinističkog odsjeka i 90-godišnjici planinarstva u Hrvatskoj, o Dolomitima, Mont Blancu, Waliskim Alpama...

Nevezane priče bez kontura, mnogo nepoznanica i novac koji je nedostajao i kalkulacije na papirima, olovkom smo ispisivali zaduženja i opremu, koju treba nabaviti, posuditi, imati, o kuhalima i šljemovima, o pripremama i penjanju na Kleku, u Alpama.

Već se znalo tko će ići, već smo se znali dugo godina, bili smo prijatelji, i više od toga, zajedno penjali i zajedno sanjali, zajedno se oduševljavali planinama, prijatelji iz bivaka, sa mnogo zajedničkih uspomena, već dugo godina znali smo gdje se možemo naći, u prostorijama društva, na izketima ili penjačkim turama. Bili smo već dugo »Velebitaši« i prijatelji. Nas sedam momaka i jedna djevojka i Dolfi iz Kopenhagena. U svakom pismu umjesto pozdrava završio bi sa: još 141 dan, ili: još 50 dana, ili: pazite, još 27 dana, pa još 14 dana i sve užurbanije su bile pripreme, pasoši, i vize izdane, na »Otpadu« pronašli neke aluminijske konstrukcije, u radionici našeg prijatelja pilili smo i bušili, sa vijcima spajali dijelove, montirali remenje i tako smo riješili problem nosača, hranu smo nabavljali, oprema se kom-

pletirala, mnogo sitnica, bilježaka, telefonskih razgovora, tvornica »Franck« nam je poklonila dosta prehrambenih artikala, još samo je novac bio problem.

Dolfi je pisao: još samo 4 dana, doviđenja u Kopenhagenu!

To su bili ljudi dani, grozničavi, kad su se prostorije društva pretvorile u skladište robe, hrane, materijal uredno složen u uglu, podmazan, sortirao, sanduci i vreća limuna, mnogo čokolade, komentari: zašto ovo, zašto ono.

Sve teže se je spavalo tih noći.

Padala je noć, magla je progutala planinu, pognuti, s naporom korak po korak do sedla, a onda lijevo (tako su nam rekli), negdje lijevo, nedaleko, u toj magli, te gnijile večeri, željni da osjetimo slobodna ramena, lagani, ispruženih nogu i da sunca bude sutra dan u toj planini, koju smo vidjeli tek izdaleka, dok se autobus tragom »zmije« spuštao u dolinu; kad smo iz njega iskočili puni veselja već se je spustila magla da nas dočeka šutljivo i bez riječi.

I sve što smo znali o masivu Jotunheimena te večeri, kad smo skoro »udarili« glavom o zdanje planinarskog skloništa, kad smo zbacili teret u ugao pored vrata, bio je taj prostor i police sa hranom, peć i jedan stol i par kreveta i ono, kad smo rekli: divna kućica. Mi smo tu. U Norveškoj i planinama, u malom skloništu na nekom grebenu, sa metar debelim zidovima naslaganog kamenja, potpuno opskrbljenom i jedna kutija na zidu u koju se ubacuje novac pri odlasku, obična kutija sa malom bravicom, ostavljena na povjerenje ljudima koji se poslužuju hranom sa police i gostoprimstvom otvorene kućice, jedne peći, jednog stola i par kreveta. Čovjeka dirne povjerenje i poštovanje i ljudskost koja vlada u tim planinama, na jednom grebenu, dok su dolazili natovareni poput mazge i rascijepljeni smiješkom, pognuto ulazili kroz mala vrata.

A onda je osvanulo jutro slijedećeg dana, vjetar je vitlao maglu, rastjerao bi je, a onda dovukao novu masu za svoju igru, zaklanjajući pogledu ono što se na tlen moglo vidjeti, nekakav vrh iznad kuće, pa malo sunca na ledenjaku, ili stopinke od jučer, na grebenu; bilo je hladno stajati na vratima, bosonog, skvrčen, sa glavom u grudima i rukama u džepovima.

Kad nam je bilo dosta ugodnosti kreveta, dali smo se na kuhanje.

Kao da ih je vjetar donio iz doline, planinari, Francuzi i Norvežani, lepršali su u okviru vrata, parlez vous français? nešto pojeli i otišli, pa neki penjači, yes, the weather is very bad! i oni su otišli natrag u dolinu, gdje je weather very beautiful.

Popodne vrijeme se smirilo i mi smo postavili šatore na grebenu, malo spod njega, u zavjetrini velikih kamena; kućica je bila premala da primi sve one koji su dolazili toga dana i one koji su ostali da prespavaju, neki Norvežani, mislim.

Vjetar je otpirio i posljednju maglu, planine su se ukazale, amfiteatar oko ledenjaka previjenog i navoranog pukotinama kao vrat starca, preko ogromnog skoka, prema dolini, sa blistavom zmijom potoka, a ako se gleda sa vrha sedla na drugu stranu, gdje hlače lepršaju poput zastava, može se vidjeti dolina! kojom smo se dan prije uspjeli, u daljinj cesta i hotel i još dalje, tamo u pravcu kud je nastavio autobus, malo mora, okrajak fjorda, svud naokolo snijegovi, ledenjaci i vrhovi sa tamnim stijenama, mokrim, kaže Nedo: gnajs i granit i Storen, odmah iznad nas, u produžetku sedla, poput glave konja propetog u nebo.

Dok su ostali postavljali šatore, Mlinac i ja pošli smo prema vrhu.

Priljučili su nam se Marika i Dolfi. Hodali smo preko kamenja grebena i počeli se lagano uspinjati snježnom padinom, zaneseni vidicima, razdragani suncem u česticama snijega, koje su u mahovima iskrile, ponesene naletom vjetra, hodali smo šutke gore prema vrhu tražeći prolaz u labirintu gromada i jaruga, onda je snijeg bio tvrd i kad je postalo pretvrdo i prestrmo, Dolfi i Marika su odustali od uspona, jer nisu imali sa sobom dereze. Magla ih je progutala dok su silazili, a mi smo s nercijom oduševljenja nastavili, uskoro u vrtlozima pahuljica, i magla je zagospodarila vrhovima.

Nastavili smo se penjati odiednom svijesni da želimo taj vrh i ništa nas nije moglo zaustaviti u tome. Već preteško je bilo za slobodno penjanje, dok smo razno-raznim »grifovima«, raskorakom i vršcima prstiju rješavali anonimne teškoće, onda smo se navezali i bilo je hladno, dok smo penjali u pravcu, par sumnjivih klinova i



Midtmarada!st nd
Foto: P. Jurčić

ruke promrzle, bez osjeta da drže, da moraju držati, pa onda: pazi sad, popusti i raskorak, udaranje cepinom o led i ruka, već osuđena da popusti, zamah tijela prema gore i prva dobra stopinka u snijegu jaruge, a onda se dugo nismo čuli, dok nije provirio iza ugla sa prstima u ustima, zadihan.

Slijedilo je još par problema, a onda smo se našli na vrhu.

Prvi naš vrh u Norveškoj i prvi stisak ruku.

Slijedećih dana proveli smo u penjanju i turama po okolnim vrhovima i grebenima, noćili u šatorima, skupljali u kućici i vjetar sa kišom jedne noći dok smo spavali, dok nismo mogli spavati, kad smo pridržavali glavne kolce, da se sve ne sruši, da vjetar ne raznese i polomi, kad smo »jedrili«, poput brodolomaca smo se borili u nevremenu, pa onako bosonogi izlazili van, zatezali konopce, zidali zaštitu od kamenja, više puta te noći, kad je sve mokro bilo u šatorima, onda je ipak jedan šator popustio, složili su ga i ostatak noći prosjedili na klupi u kućici, Pajo, Vladek i Marika skroz mokri, u kućici prepunoj planinara, opreme i hrane, no sutra je bilo ponovno sunca dok smo odlazili na ture, a onda su nadošle magle odnekuda i sve što se dešavalo, što smo znali da se dešava, dešavalo se u krugu od dvadesetak metara, kada partner malo dalje izbljedi poput sjenke, samo uže i povik su veza u tom slijepom prostoru, kada nestane slika prostranstva; realnost svedena na par stopinki, nešto dalje potpuno nejasne, kao da ih nema, katkada bi izronili iz maglenog mora, ludog, hirovitog, bez navike plime i oseke, koje se pojavi, lunja i nestane, ili se razbaca i divlja uokolo.

Kao u snu prolazili su ti dani, magloviti, rasporeni vjetrom i suncem, a onda je magla zakrila sve i kiša je sipala u ritmu vjetra, jedne večeri kad smo se vraćali sa penjačke ture po grebenima, sa tornjeva Pinakele Traverse, dalje na Midtmaradalstind, pa dolje u dolinu natopljenu vodom, kao spužva mekana je bila dok smo hodali u povratku, i potok sa naplavinama valutica i gromada, onda smo se uspinjali ledenjakom prema skloništu na grebenu sedla, polako korakom, u sumraku, kad je kiša maglo počela da lijeva, sagibali smo glave da skrijemo lica od neugodnih šiljaka kiše, onda nas je zapljusnuo topli zrak i miris jela u kućici, gdje su bili svi skupljeni, zarobljeni nadolazećim nevremenom, netko je spomenuo da nismo svi na broju, usput, to smo i sami zapazili i ugodno se je bilo svući i lagano srkati toplinu čaja.

Netko je ponovno spomenuo da je prilično kasno, da bi trebali biti već tu, Nedo i Marika su nedostajali, tog popodneva pošli su na Štoren, uvuklo se nespokojstvo i slutnje u prijatnost i toplinu kućice i zastajali smo sa žlicom pred ustima osluškujući zvižduk vjetra i rafale kapljica u prozoru.

Te večeri izlazili smo napolje i vikali: hej loop, hej lop, a onda se nije ništa čulo u odgovoru, jer željeli smo da čujemo: hej lop nekud odozgo, odnekud, svejedno otkud.

Mrak i magla, vjetar sa kišom i kućicu je zarazio nemir, pun pretpostavki i onog što nismo rekli, što nas je bilo strah reći, ponovno smo vikali i vraćali se u kućicu zamišljeni; sunce popodneva navelo ih je da krenu prema vrhu, mislili su se vratiti brzo, samo penjački materijal su uzeli sobom, bez bivak-vreće.

Dugo smo diskutirali, nemoćni da pomognemo, ako je trebalo pomoći, ostatak nismo izgovarali, gdje ih tražiti u tom mraku i nevremenu, možda su... tko zna gdje su?

Dok smo spavali nitko nije ušao u kuću, jutro nas je dočekalo neizvjesno i još tužnije, magla nije otišla, vjetar se nije čuo i bilo je tiho vani, tiho bez odgovora, dok smo žurno navlačili gojzerice, spremali naprtnjače, par pokrivača i termosica, kratki dogovori, spremni za akciju, Hrk i Jere ostaju u kući, krenuli smo zasutim tragovima prema vrhu, kuća je odmah utonula, kao da je bila samo priviđenje u tom prostoru lebdeće strukture vlage, i škripanje snijega pod nogama, onda bi zastali i zborno zauralali: hej lop, tako po tri puta, nije bilo ni jeke, tišina je odzvanjala u nama, Nedo i Marika, nastavili smo dalje, šutljivi poput magle, a onda opet urlanje i, ništa, planinu nije interesirao naš zov, a onda su nas čuli, zapravo mi smo čuli: hej lop, pogledali smo se ne vjerujući posve, no čulo se jasno još nekoliko puta, Nedo je vikao... kroz maglu, nevidljivo je prostrujao život, a onda nakon nekog vremena, dok smo skrenuli na desno u pravcu dozivanja, čuo se još jedan glas, čudan, jeziv, koji zaustavlja kretanju koraka, deformiran, kao da iz utrobe dolazi, bili su zajedno kad su najednom iskrslili iza neke stijene, on visok, uspravljen i ispijen poput drva u pustari sa tragovima vjetra, držao je uže ukočenim rukama, tražio nas je očima, ne razumijevajući mnogo govora nam je, pokušavao objasniti i još je užetom pridržavao, da ne sklizne niz padinu, sjedeći buljila je u nas, pored nas u nešto prazno, nije zapravo gledala, ukočenih rastvorenih očiju i ispuštala je neke nesuvisle riječi ne mogavši ih oblikovati usnama, a Nedo je objašnjavao o noći i silaženju, odbio je da piše, samo je požudnom kretanjom uzeo zapaljenu cigaretu, dok je otpuhivao dim počeo je naglo čeprkati po džepovima, pa izvadio mokre i zgnječene cigarete i sa nekim metalnim smiješkom rekao: znaš stari, nisam imao šibica, a onda je htio krenuti čim prije dolje, da su pogrešno silazili, pa su se vratili na vrh, da su onda »absajlali«, o nekim čvorovima, da nisu mogli razvezati čvor, ili... nije bilo posve jasno, a Marika je i dalje izgledala ludo, nesvjesna što se zbiva, sa crvenim, staklenim očima i dok smo je nosili grčila je ruke i mrmljala nešto, tad nije bila s nama, ona je još bila u toj noći.

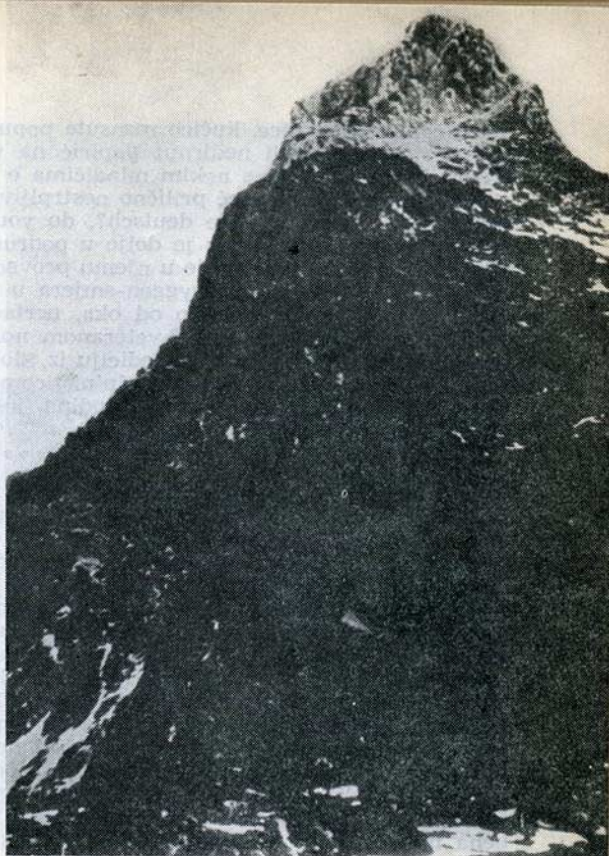
Bila je strašna ta noć.

Vrijeme nije obećavalo.

Napustili smo Jotunheimen.

* * *

I onda se je ukazala dolina Romsdala, kad nas je tunel zarotirao spiralom u brdu i »ispljunuo« preko mosta na drugu stranu rijeke, zapjenjene, divlje, u koritu protjeranom kroz šume, i mi smo u grozdovima zurili kroz prozore jurećeg vlaka, gore na tanke, dugačke, neprekinute linije slapova, svugdje voda, vegetacija i sunce



Storen
Foto: P. Jurčić

na vrhovima, Dolfi nam je pisao, još davno prije, da tu dolinu smatraju drugom po ljepoti na svijetu, a jedan Norvežanin, u kupeu, također alpinista, virilo mu je uže iz ruksaka, naginjući se da bolje vidi pokazivao nam je vrhove izgovarajući njihova imena, onda smo ga pitali za Trollryggen, pa smo morali malo počekati da vlak izjuri iz visokih jela, koje su zakrivale pogled, tad nam je pokazao stijene Trollryggena i na desno Romsdalshorn, sve se je dešavalo tako brzo, dok smo sapljčući se jurili s prozora na prozor, na drugu stranu kupea, i stigli smo u Andalsnes, još more nismo ugledali, dok smo se iskrcavali sa ogromnim samarima, kao da smo projurili kroz san, probudeni i prekinuti ljudima i vrevom na stanici.

Vratili smo se dolinom da potražimo mjesto za našu bazu, blizu rijeke, u šumi, zaštićeni velikim kamenom, a u blizini naših šatora viseći most, nakrivljen i van upotrebe, bio je jedina veza sa drugom obalom, tako su nam rekli da slijedeći jedini most je puno dalje.

Nebo posve čisto i plavo, toplina na ledima, kad smo ispruženi na kamenju, pored rijeke posmatrali vodu kako promiče, tako smo osjećali prstima zaronjenih ruku, a onda bi se okrenuli na leda i sunce je grijalo grudi, tako smo mogli gledati gore u stijene Trollryggena, divovske stijene preko 1500 metara visoke i amfiteatar nazubljen »trollovima«, kao krune kraljeva, ili kao... nismo mogli da se sjetimo čemu je to bilo nalik, možda grebenu Škrlatice, ali ne..., onda smo šetnjom u Andalsnes otišli potražiti A. R. Heena, krojač po zanimanju i na vratima njegove radnje našli smo okačen papirjč sa bilješkom: otišao penjati, vraćam se popodne-Arne.

Nakon razgledavanja gradića, na kraju fjorda, dok smo sjedili uz obalu, mogao se vidjeti preko krovova kuća u daljini vrh Romsdalsborna, na drugu stranu, na

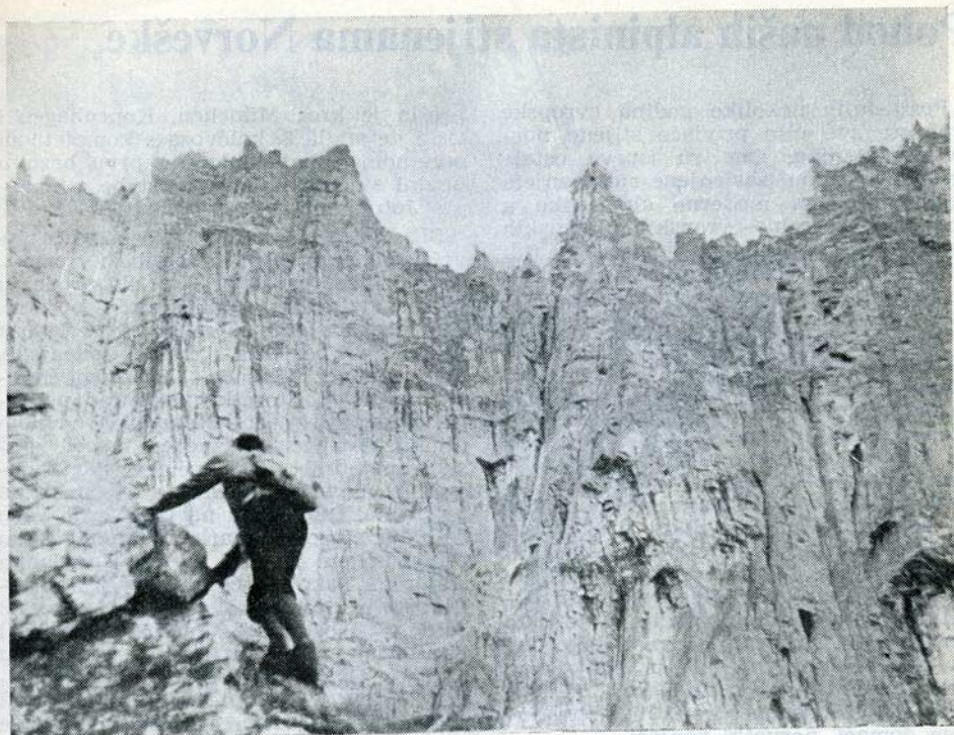
moru čamci i jedrilice, kućice razasute poput dječjih boja po obali i još smo morali sjediti, jer smo našli nedirnut papirić na vratima, sjedili smo na pločniku Dolfi, Pajo i ja, pričali smo s nekim mladićima o vremenu i kiši koja dolazi za par dana sa Atlantika, bili smo već prilično nestrpljivi, kad je netko iza nas bučno preskakao stepenice i : sprecen Sie deutsch?, do you speak English?, ich bin Heen!, malen košćat, živahan, odveo nas je dolje u podrum i bilo mu je drago čuti da želimo da nam priča o Romsdalu, on je u njemu proveo život, skitao se i penjao još kao dječak, crtao nam je detalje Trollryggen-smjera u jugoistočnom bridu i u razglednicu, jer to smo jedino imali, nekako od oka, ucrtao kuda trebamo penjati, pričali smo još dosta toga da pričamo s tim veteranom norveškog alpinizma, da se upravo vratio sa Spitzberga i da je sreo ekspediciju iz Slovenije, a onda nam je ispričao na žurbi, jer da se sutra ženi sa mladom alpinisticom iz Danske i da putuje na bračno putovanje u Chamonix, tek mu je 57 godina, još nam je pozirao pred kućom dok su ga naizmjence fotografirali Pajo i Dolfi.

Izenada je bio prekinut razgovor uz svjetlost kuhala pred šatorom, kad su zazveckali klinovima Pajo i Dolfi, došli su sa Romsdalhorna, pitali su za Nedu, Mariku, Hrika i Jerea, da li su se vratili iz smjera Store Trolltind, sigurno će bivakirati, jer to je ogromna stijena, kažu, da kad se gleda sa suprotne strane tek se tada dobije pravi utisak visine i dimenzije, bili su umorni nakon napornog dana i sva sreća da nas je jedan momak prebacio autom zadnjih nekoliko kilometara, pričaju, nakon što su sišli sa vrha u dolinu na drugu stranu, da je bilo vruće za poluditi, tek na vrhu malo... ha!, na vrhu, da samo znate kako izgleda, ravan kao stol sa golemim kamenima poput menhira i jedna kućica, sklonište, da su našli u njoj neke starinske kapute, dugačke skoro do poda, Pajo se je tada smijao lupkajući se po koljenima, pa smo ih navukli i izgledali smo kao »gosponi«, a onda Dolfi: znaš tko je još bio na vrhu, ali sedam dana prije? ne bi pogodio da se ubiješ: Wolfgang Stefan sa ženom, honeymoon u Norveškoj, pričali su dalje o usponu i silazu i da se moramo žuriti, ako mislimo ispenjati Trollryggen Pfeiler, jer da je to mnogo veće nego što izgleda, a svaki »troll« da je visok kao Klek i da su ih mogli vidjeti preko grebena nešto nižega od Romsdalhorna, iz suprotne doline...

Spavali smo samo dva, tri sata, skuhali kavu, gurnuli nešto u usta i tiho se izšuljali iz logora, pored šatora koji je »hrkao«, ostali su bili prazni, dakle, sad su sigurno negdje gore u bivaku.

Da li nas je probudila, ili smo bili budni već prije toga, cijelu noć, čuli smo je kad je počela padati i osjetili vodu pod stražnjicom, onda smo se meškotali, namještali, i budilo nas iz drijemeža bubnjanje kapljica po šatorskoj vreći, katkada smo izdizali polivinil iznad glava da udahnemo zraka, svježeg, hladnog i mokrog, svjetlo se je probilo kroz maglu tog jutra, trećeg jutra, u stijeni, u drugom bivaku, različitom od prvog, negdje dolje, kad smo ležali na polici sa nebom iznad nas tihim, zvjezdanim, bilo je tada toplo, tek u zoru pokrili smo se, žedni smo bili tada, dan prije i sljedećeg dana, isušeni, bez sline, sa slinom, koja to više nije bila, skorena na rubovima usana, ljepljiva u grlu, ni govoriti nismo mogli razgovjetno, oči su nam bile pomamne, dok smo penjali u nesnosnoj vrućini sunca, skidali smo šljemove, kao da skidamo parne kotlove sa glave, pa bi se češljali po kosi mokroj od znoja... onda je rekao Mlinac, tražeći bočicu, dok je padala kiša tog jutra, trećeg jutra, da bi mogli ponoviti »grif« od sinoć, i opet sam vadio voštanu baklju, na plamenu kuhali smo kavu u bočici, držeći je za vrh grla, to je bila najbolja kava na svijetu, gutljaji i toplina u dlanovima, dok smo oprezno srkali najbolju kavu u životu, najveća radost toga jutra, mokrog i gladnog, jer smo pojesti i zadnju mrvicu iz naprtnjače, iz ruke u ruku i svaki je srkao na svoj način... ili kad je Mlinac, to je bilo dan prije, zavikao iznenada, nisam ga video, bio je iza ugla: VODA, onda ga neko vrijeme nisam čuo i ponovno: Ribare, voda!, lizali smo vodu s kamenja, a u ustima smo imali pijeska iz malih lokvica voda... a sad nam se je gadila, sanjali smo o suncu i vatri i o konzervi graha.

Čekali smo da prestane kiša, kroz maglu nismo mogli vidjeti dolinu, bili smo na polici, u nekom žljebu, previs odmah iznad klina o koji smo se privezali, nastavili smo da mislimo o onome što smo prošli i onome što nas čeka, imao je cigareta još, to je bila velika sreća, imati cigaretu u časovima skvrčenog čekanja... ili kad smo u sumraku prvog dana ispenjali »papreni« rastežaj, kad smo se mučili u detalju,



»Trollovi« u Trollrygenu

Foto: N. Jakić

pozabijali nekoliko klinova, klimavih da ih prstom možeš izvaditi, a onda nije išlo, izmjenjivali smo se u rješavanju, samo nam je dva metra nedostajalo do široke police (za bogove!), u sumraku prvog dana, kad sam rekao: ovaj klin koji sam zabio izdržat će tek toliko da se izdignem u stremenu i dohvatim oprimak (nazvan čežnja), možda ne sadrži ni toliko, onda sam to napravio i klin je izletio, ali sam ipak uhvatio oprimak, kako sam malo prije rekao, i problem je bio riješen. Čak sam na polici našao stari zabijeni klin, prvi klin i veselje da smo dobro penjali po »njuhu«, stalno sumnjajući da možda ne idemo pravim putem, ali sad je sve u redu, tu je klin... onda sam primjetio da je kroz ušicu klina provučena dvostruka zamkica sa ringom, »abseil« klin, to je značilo da su se odatle naši prethodnici vratili par duljina užeta niže, pa pokušali, možda desnije, to je značilo da ne možemo dalje, da je bio beskoristan trud utrošen tog popodneva na samo petnaestak metara..., ipak smo fino spavali na zelenoj polici, a sa tri »svjetla« javili smo u dolinu: sve je u redu!, kao odgovor vidjeli smo tri »svjetla« iz doline, također, a to je značilo da su se Nedo, Marika, Hrk i Jere vratili iz smjera i da je sve u redu..., drugog dana trebali smo sići par duljina, to nam se nije puno svidalo, dugo smo se vrzmali, gledali, iznad nas bilo je sve previsno, onda smo se ipak odlučili prema gore, djelovalo je više optimistički, preko previsa, koji je skrivao sve što je bilo iznad, ipak isplatio se rizik, jer penjali smo dalje cijeli dan bez stanke... Kiša nije prestajala trećeg jutra, nekoliko duljina užeta negdje pod vrhom, bilo nam je neudobno, još smo popušili cigaretu, Mlinac je rekao da je već osam satj, ispružio sam ruku iz bivaka i osjetio svježinu vode na dlanu, onda sam rekao: već je kasno, »Atlantik« nije došao samo na weekend, gonimo se odavde, dok je još dobre volje!

Pohod naših alpinista stijenama Norveške

Posljednjih nekoliko godina evropske alpiniste sve više privlače stijene norveških planina. One su isprva ostale nekako po strani zasjenjene rješavanjem većih problema moderne alpinistike u području centralno-evropskih planinskih masiva. Za razliku od dobro poznatih vapnenačko-dolomitskih planina, stijene u Norveškoj građene su pretežno iz granita i gnajseva, čije se trošenje, a s time i razvedenost stijena znatno razlikuje od naših planina. Moguća je donekle usporedba s Centralnim Alpama, ali s tom razlikom, što je u norveškim planinama granica leda i šume mnogo niža, tako da njihovi uvjeti na visini od 2500 metara odgovaraju onima na visini od 4000 metara u Centralnim Alpama. Kako se planine u Norveškoj pružaju uz Atlantski ocean, koji uvjetuje velike količine oborima i dosta vjetra, vremenske su prilike i u toku ljeta pretežno nepovoljne za uspone. Možda je i to bilo uzrokom, da su strani alpinisti tako dugo zapostavljali stijene u Norveškoj. Vrlo kratak ljetni period, koji omogućava najteže uspone, koristili su uglavnom domaći, norveški penjači.

U okviru proslave 90-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj i 15-godišnjice osnutka Planinarskog društva sveučilišta »Velebit«, članovi Alpinističkog odsjeka tog društva odlučili su organizirati jedan alpinistički pohod. Izbor je pao upravo na planine u Norveškoj. Učesnici ovog pohoda odabrani su među aktivnim članstvom Alpinističkog odsjeka.

Vođa puta na pohodu bio je Vladimir Hebar, 27 godina, apsolvant etnologije, a tehnički vođa pohoda Davor Ribarović, 25 godina, student arhitekture. Učesnici su bili: Matija Mlinac, 32 godina, apsolvant šumarstva; Nedjeljko Jakić, 32 godine, geolog, pročelnik Komisije za alpinizam PSH; Pavao Jurčić, 27 godina, apsolvant rudarstva; Marija Kostanjšek, 20 godina, student Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, jedini ženski član ekipe; Jerko Kirigin, 22 godine, student Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, pročelnik alpinističkog odsjeka PDS »Velebit« i Hrvoje Kraljević, 21 godina, student fizike.

Pohod je trajao od 26. srpnja do 16. kolovoza 1964. godine. Grupa od osam članova krenula je iz Zagreba 26. srpnja. Na putu do gradića Turtagro-a, ishodišne tačke za masiv Jotunheimen,

prošla je kroz München, Kopenhagen i Oslo, te stigla 3. kolovoza s kompletnom opremom i materijalom u prvu bazu u blizini skloništa Skagastolstybe u masivu Jotunheimen.

Slijedećeg dana nije bilo moguće izvršiti nikakve uspone zbog loših vremenskih prilika, pa se prvo prišlo uređenju baze, svrstavanju materijala i opreme. Ali usprkos kiši i magli 5. kolovoza grupa je posjetila okolne ledenjake, dok je navez Mlinac — Ribarović izvršio uspon na Storeskagastolstind po jugozapadnom smjeru (V stupanj u vršnom dijelu). Ovaj uspon izveden je pod zimskim uvjetima. Kod većine uspona dolaskom na vrh riješena je tek polovina problema. Budući da na vrhove ne vode nikakve staze ni markacije, penjači su bili prisiljeni vraćati se tek ispenjanim smjerom. Tako je učinio i navez Mlinac-Ribarović. Šestog kolovoza tri naveza: Jakić — Kostanjšek, Jurčić — Hebar i Kraljević — Kirigin izvršili su uspon u Sydligge Dyhaugstad kroz smjer Tonsdergshylle (III-IV), te kasnije nastavili priječenjem grebena Pinaklene Traverse (III). Jakić — Kostanjšek — Kirigin nastavljaju dalje grebenom Store Midtmaraadalstind (III), a druga trojica se vraćaju u bazu. Makar su vremenske prilike bile dosta loše i iziskivale maksimum napora, 7. kolovoza Ribarović — Mlinac, odlaze u Tonsdergshylle, pa zatim nastavljaju Pinaklene Traverse i Store Midtmaraadalstind. Tako u jednodnevnom potezu ostvaruju čitav amfiteatralni greben. Oko 13 sati istog dana navez Jakić — Kostanjšek vrši uspon na vrh Skagastolstind kroz »jugozapadni smjer« kao dan ranije Ribarović — Mlinac. Uspón je izveden u popodnevним satima bez teškoća, ali po dolasku na vrh vrijeme se naglo promijenilo, nadošla je magla. Navez je pokušao sići jednim grebenom, no uskoro se pokazalo da je to nemoguće. Zato su se vratili na vrh i odlučili sići u bazu smjerom kojim su došli. Radi magle, kiše i žestokog vjetra silaz se otegao, a mokri i prozeblji penjači jedva su uspijevali da se nekako održe u nevremenu. To je bila najdramatičnija situacija čitavog pohoda: vodila se borba za dva života. Rano ujutro ostali članovi grupe odlaze u akciju spasavanja, zabrinuti što se navez Kostanjšek — Jakić nije vratio u određenom vremenu. Već nakon pola sata uspostavljen je kontakt dozivanjem



Detalj iz Trollrygen-Pfeilera

Foto: D. Ribarović

s penjačima. Posve iznemoglom navezu pružena je pomoć i svi učesnici vraćaju se u bazu. Prikaz tog uzbudljivog događaja objavila je učesnica Marija Kostanjšek u broju 9—10 »Naših planina« prošle godine pod naslovom »Storen«. Tokom 8. kolovoza nije izvršen ni jedan uspon radi vrlo lošeg vremena. Kako se nije moglo očekivati poboljšanje vremenskih prilika, grupa se 9. kolovoza vratila s kompletnom opremom u Turtagro i time završila prvi dio pohoda u području Jotunheimen masiva, gdje su vladali posve zimski uslovi penjanja.

Iz Turtagro-a grupa alpinista prebacuje se preko Otte vlakom u Andalsnes i 11. kolovoza postavlja bazu u području masiva Romsdal ispod vrha Romsdalshorn.

Već slijedećeg dana navez Rotovnik — Jurčić izvodi uspon na Romsdalshorn (III-IV), te silazi drugim penjačkim smjerom vrativši se oko pola noći u bazu. Navez Jakić — Kostanjšek i Kraljević — Kirigin popeli su se smjerom Trolltinder — Store Trolltind (III-IV-V, 1500 metara visinske razlike) s bivakom u gornjoj

trećini smjera. Kod tog uspona izvedena je prvenstvena varijanta sa dvije dužine užeta V stupnja i jednom dužinom VI stupnja težine. Drugog dana navezi izlaze na vrh u 10 sati. Nakon napornog silaza u dolinu, stižu u bazu oko 18 sati. Istog dana započinje najteži i ujedno najveći uspjeh pohoda, uspon naveza Mlinac — Ribarović kroz 1600 metara visoku stijenu Trolltinda »sjeveroistočnim bridom«, koja nosi ocjenu VI stupnja. U smjer su krenuli u tri sata ujutro po lijepom vremenu. Prvi bivak postavili su na donjem dijelu stijene i ugovorenim signalima obavijestili ostale, da se uspon odvija normalno. Međutim nastupilo je pogoršanje vremena i veza s bazom nije se mogla dalje održavati zbog guste magle i kiše, pa učesnici u bazi nisu mogli znati kako se odvija daljnji tok uspona. Drugi bivak bio je oko desetak dužina užeta ispod vrha. Cijelu noć i slijedeći dan padala je kiša i penjanje trećeg dana bilo je vrlo otežano. Uz velike napore Mlinac i Ribarović uspjeli su poslije podne izaći na vrh. Usprkos gustoj magli i posve nepoznatom

terenu, pronašli su pogodan put za silaz. Povratak je trajao punih sedam sati, tako da su penjači stigli u bazu oko ponoći. Prema tome su proboravili u stijeni puna tri dana i dvije noći (13. do 15. kolovoza). Bio je to najteži uspon koji su izveli naši alpinisti u norveškim planinama i ujedno šesto ponavljanje ovog teškog smjera. Stijena Trolltinda je izvanredno teška, a najveća poteškoća bila je komplicirana orijentacija. Ona je našim penjačima bila još u toliko teža, jer nisu imali ni opis ni skicu smjera, već samo razglednicu stijene i nešto zabilježenih podataka. Dobili su ih od starog norveškog alpiniste A. R. Heena, koji već četrdeset godina aktivno penje, te uz ostale sjajne uspjehe bilježi i ovaj smjer kao svoj prvenstveni uspon. Pomanjkanje vode za vrijeme uspona, kao i sparina u prva dva dana, vrlo je iscrpila naše penjače, no oni su i pored toga izvršili najbrže ponavljanje ovog smjera do danas.

Nevrijeme nadošlo s Atlantika s kišom i snijegom primoralo je ekipu da prekine s daljnjim akcijama. Meteorološke prognoze nisu davale nade i grupa je odlučila da 16. kolovoza završi stručni dio pohoda. Istog dana sreden je materijal, rasformirana baza i prema dogovoru formirane grupe otputovale su vlakom za Oslo.

Pohod studenata-alpinista iz Zagreba imao je donekle karakter ekspedicije i korisno bi bilo iznijeti ovdje neka njihova iskustva.

Pohod koji je zajedno s putovanjem trebao trajati oko mjesec dana, zahtijevao je mnogo opreme, hrane i ostalog materijala. Prvi puta kod nas upotrebljen je način nošenja opreme pomoću aluminijskih nosača. Nabavljene aluminijske cijevi iz jednog skladišta otpadnog materijala, uz izvjesno konstrukciono rješenje, omogućile su nošenje voluminoznog i teškog tereta i u mnogome pojednostavnile pakiranje i uvid u raspored i stanje materijala. Sigurno je da bi se uz stanovito usavršavanje takvi nosači mogli u buduću koristiti za slične pohode i ekspedicije. Uz odlične Griveldereze, neophodnima su se pokazali dugi »U« klinovi, koji se specijalno preporučuju za penjanje u granitu.

Međutim, koliko je penjačka oprema zadovoljavala, toliko je loša bila ostala oprema učesnika, napose šatori. Oni su već prve noći u Skagastolu zbog vjetrova i kiše promočili. Jedan od šatora rastrgao je vjetar i prisilio penjače, da mokri prosjede u obližnjem zaklonu čekajući

jutro. U toku penjanja pod zimskim uvjetima, posebno u masivu Jotunheimena, pokazalo se da zimska oprema također nije zadovoljavala.

Iskustvo iz ranijih pohoda omogućilo je pravilan izbor hrane, pa je prehrana učesnika bila dobra. Tek nedavno lansirana (dehidrirana) hrana za kuhanje, koja je nabavljena u Švedskoj, sa svojom male težine (paket od 110 grama) odgovara standardnoj konzervi od 1000 grama) pruža osjetnu prednost kod pohoda, gdje je hrana najveća težina čitavog prtljaga. Način rukovanja s kuhalicama na benzin, koja su upotrebljavana za vrijeme pohoda, pokazao se kao prilično kompliciran i u kritičnim situacijama nepouzdan.

U ovom izvještaju treba istaknuti važnu ulogu poznatog alpiniste i nekadašnjeg pročelnika Alpinističkog odsjeka PDS »Velebit«, planinarskog radnika i entuzijaste Adolfa Rotovnika, koji živi u Kopenhagenu. Uspjehu ove akcije mnogo je pridonio poticajem, skupljanjem potrebne literature, uspostavljanjem kontakata i organizacijom boravka grupe u Kopenhagenu.

Zajedno s članovima pohoda izvršio je nekoliko uspona i time pokazao da ni ravna Danska nije utjecala na njegov alpinistički duh.

Učesnici pohoda susretali su se, posebno u masivu Jotunheimena, s penjačima iz Engleske i Norveške. Kratak, ali nažalost prekratak susret bio je s veteranom norveškog alpinizma, već prije spomenutim A. R. Heenom, koji se žurio na put u Francuske Alpe.

Najveći problem čitavog pohoda bila su financijska sredstva, jer je obećana pomoć Rektorata Zagrebačkog sveučilišta u posljednji čas otpala. U financiranju pohoda sudjelovali su Planinarski savez Hrvatske iz fonda za ekspedicije s 52,5%, učesnici pohoda s 34,9%, PDS »Velebit« s 9,6% i Planinarski savez grada Zagreba s 3% novčanih sredstava.

Na kraju možemo zaključiti da je osmero naših alpinista ostvarilo jedan od istaknutih uspjeha u poslijeratnim godinama hrvatskog planinarstva, pa se s punim pravom možemo nadati da ćemo uskoro čuti o novim i još većim pothvatima naših alpinista.

Prema »Izvještaju alpinističkog pohoda u norveške planine« sastavio
Branimir Špoljarić

Pallastunturi

Između 68. i 69. paralele smješteno je Pallastunturi gorje, baš nekako u sredini prostranog gorskog svijeta granitnih masiva, koji počima oko 400 km sjeverno od polarnog kruga sa Ounastunturijem, i proteže prema jugu do Yllästunturija. To je gorje sa svojim vrhom Himmelriki (ili finski: Tajvaskero) sa 821 m visine ujedno i najviši vrh ovog gorskog sistema.

Ti obli, granitni masivi, preko ljeta pokriveni niskom arktičkom florom, upravo su predestinirani za skijaški sport. On u tom gorju započinje svoju sezonu početkom ožujka, s ponovnim rađanjem sunca nakon duge polarne zimske noći, i traje do 1. listopada, kada se planinarska kuća u Pallastunturi gorju i zatvara.

Boraveći nekoliko dana u Rovaniemiju glavnom gradu finske Laponije, nisam jednostavno »planinarski« mogao odoljeti a da ne obidem Tunturi gorje i da se, ako mi to uspije, ne popnem na najviši vrh toga gorja u Pallastunturi masivu.

To mi je i uspjelo pa ću opisati taj izlet koji sam obavio 22. rujna 1955. godine.

Program mog boravka u Laponiji predvidio je i put u daleku komunu Muonio sa posjetom najsjevernijoj općinskoj bolnici u Finskoj. Ondanle tek je kojih 25 km do Pallastunturija, pa mi je samo trebalo pronaći planinarskog druga pratioca za taj izlet.

Sretnim sticajem prilika upoznao sam u Rovaniemiju inženjera Vaino Heikkinena, planinara, koji je rado prihvatio moj prijedlog planinarskog izleta pa smo tako i čitav taj, i službeni i planinarski, izlet do Muonija obavili njegovim automobilom.

Od Rovaniemija — sa polarnog kruga — do Muonija cestom ima oko 250 km pa se i naš sastanak i start trebao zbog kratkog dana održati po mogućnosti što ranije u jutro.

Dogovoreno i učinjeno. Sastanak u 5 ujutro pred hotelom Pohjahovi (»Dvorovi sjevera«), luksuznom hotelu i turističkom centru Rovaniemija (finski: Klondajk), glavnog grada Laponije, smještenog na samom polarnom krugu.

Tu zapravo tek počinje pravi sjever, te putnik ni neznajući, odnosno ne osjećajući nikakve veće promjene ni u vegetaciji ni u pejzažu, nečujno stupa preko praga Laponije, koja onda dalje spram sjevera takoreći od kilometra do kilometra putniku pruža nove doživljaje, mijenjajući pejzaž u scenu čudnovatog ugođaja čarobnih oblika jela i breza, igre purpura i zlata, svijetlih srebrnih obraza sa žutim lišćem poput zlatnih dukata te sivo-zelenih debelih lišaja i mahovinom obraslih niskih, bradatih i kvrgavih jela.

Stabla naglo postaju sve niža, manja i rjeđa, a sve se crveni od gustog niskog grmlja, da se zatim susretne tek po koja breza, a kad se prođe tresetištem, konačno se vidi još samo grmlje, pa po koja zaostala osamljena niska i kvrgava jela. Nakon toga prevladavaju lišaji, mahovine i sablasne šibljike minijturnih breza.

Na horizontu se pojavljuju siluete Tunturi gorja u inače beskrajno jednoličnom krajoliku sjeverne melankolije.

Šarolikost boja laponske jeseni svojim čarobnim ugođajem osobito privlači u to doba godine finske planinare i ljubitelje prirode u puste i beskrajne prostore osvijetljene zadnjim tracima sunčevog koluta — »Atona« — prije njegovog odlaska u vječni mrak polarne noći.

Vječno pjevaju šume, a i rijeke, vrijedilo bi reći za pejzaže do Rovanijemija. Tu naime utječe mistični Ounasjoki, tamna rijeka polarne Finske, u divlji, brzi i bučni Kemijoki koji se spušta sa istoka iz bivših finskih a sada sovjetskih ravnic, te protječući kroz velika jezera sjevera i prostrane ravni, nalazi svoje smirenje južno od Rovanijemija u Baltičkom zaljevu Baltičkog mora.

Obična starinska cesta teče beskrajnim šumama u pravcu sjevera. Sipila je magla i mi smo krenuli još noću. S rađanjem dana, ali pod olovnim plaštem magle, prešli smo skelom preko Ounasjokija i nastavili šumama »što vječno pjevaju« stotine kilometara spram sjevera. Dan je bio tmuran, prohladan i maglovit, vlažan.

Kraća pauza, odmor i doručak kod dra Pekko Peltonena u Kittilä, jednom od najvećih sela finskog Laplanda. Doktor se brine za nekih 7.000 stanovnika raštrkanih na dvije hiljade kvadratnih kilometara prostora. Pod njegovom je upravom i mala bolnica, smještena uz samu obalu Ounasjokija. Ljeti naraste temperatura vode u toj rijeci i do 15°C pa tako postoji i mogućnost kupanja. Danas (22. rujna) temperatura zraka iznosi +3°C, a zimi se temperatura spušta i na — 40° pa i — 50°C! Bolnica je uredna i dobro opremljena; u njoj rade tri medicinske sestre i dvije njegovateljice. Mladi kolega operira sam sve, najbliži mu je veći medicinski centar Rovaniemi udaljen 155 kilometara.

Krenimo još 100 km spram sjevera u Muonio. To je zadnja stanica našeg puta i zadnja bolnica Finske.

Njezin teren je teren polarne noći; čitavih 6 tjedana traje tama noći, a ljeti kroz 6 tjedana uopće ne zapada sunce. Iz osamljenih laponskih naselja čak aerotransportom dovoze bolesnike.

Vrijeme ručka provodimo u društvu kolegice i sestara a obavlja se kao neki obred šutnje. A što da se i govori u toj osami dalekoj od svijeta? Tamo vrijeme prolazi u radu, u čekanju ljeta i nadi godišnjeg odmora negdje na dalekom jugu, u Italiji, Španiji, a sada i u Jugoslaviji, u zemljama topline i sunca.

Nastavljamo putom u pravcu planinarskog doma u Pallastunturiu.

Pomalo je vjetrovito. Digla se magla i mi prolazimo bojištem preostale vegetacije i arktičkih snaga vjetera i zime. Evo nas na samoj granici tog ratišta; nevidljive snage izvele su fantastične oblike na još po kojoj prkosnoj jeli, dok su se breze mirno predale svojoj sudbini u obliku sasvim tankih i drhtavih šibljika.

Lišaji dominiraju svilenim zeleno-maslinastim sjajem; tlo je crveno od gustog saga sasvim niskog bilja, grmlja osutog vrlo gustim i kožnatim sitnim listom.

Tako dolazimo do planinarskog doma, zapravo velikog skijaškog hotela opremljenog u stilu barbarskog, vikinško-kalevalskog doba. Masivni teški stolovi, fotelji obloženi sobovim krznom, na zidu sobovski rogovi uz



Laponka sa sobom

ostale ukrase, na podu sobovske kože. Nedostaju kao gosti samo još Vikinzi u košuljama iz željeznog pletiva i kalpacima sa volovskim rogovima, oni »Atlanti«, kako su ih na egipatskim obeliscima prikazivali prije 5.000 godina egipatski artisti nakon iznenadnih pustolovnih provala ovih barbara i moreplovaca Sjevera, koji su svojim neustrašivim podvizima u vješto sagrađenim čamcima doprli sa krajnjeg sjevera do u samu dolinu

U hotelu će ostati i nas pričekati uz čašicu konjaka naši prijatelji — jedan jugoslavenski i jedan finski liječnik, a Veikkinen i ja krećemo u magli ka vrhu Tajvaskera — Himmelrikija — nebeskog carstva!

Heikkinen meni nuda i prepušta vodstvo jer je magla gusta i vidljivost moguća svega dva do tri metra, pa ga je spopala neka nesigurnost pred osjećajem odgovornosti. Put nas vodi uz potok, a potok svakako izvire ispod vrha. Tako je svuda u bregovima pa tako mora biti i ovdje, i ja mirno preuzimam vodstvo penjući se polako stazom uz potok.

Nalazimo se sada u srcu Tunturi gorja. Osjećam se kao van vremena. Prolazim bregovima koji su davno umrli ili umiru; čutim da je to prastaro gorje; svi su vrhovi nekako preostali iz davnih davnina, široki i obli, pritješnjeni, izglačani. Mrtvi, obli, masivni spoljštjeni granitni blokovi, izglačani su teretom ledenjaka kroz milijune godina.

Još uvijek hodamo obavijeni maglom. Najednom i posve neočekivano našli smo se u brojnom stadu velikih sobova. Izranjali su iz magle tik do

nas, mirno nas promatrali i kretali dalje svojim putem. Te velike, dobroćudne životinje čitavo su Lapončevo blago. Sob mu uz ribolov osigurava život. On je za sve: za tegljenje, za hranu, za odjeću, za obuću, za šator, za oruđe.

Dok smo tako meditirali i penjali se, iznenada se magla razbila a nas je obasjalo nisko, zapadno sunce zažarivši svojim sjajem lišajeve gusto osute na sivo-zelenom granitu, da u tom nezemaljskom ugođaju naprave rasvjetu i čar fluorescentnog sjaja, zaista, kao da je od samog suhog zlata.

Sada se penjemo preko velikih granitnih gromada; nad nama je vedro nebo a ispod nas magleno more. Uspon je blag, jer je vrh Pallastunturijska golema obla kamena visoravan. Na samom vrhuncu postavljena je mala drvena piramida, vjerojatno zbog trigonometrijskih mjerenja. Uspinjemo se na piramidu i tu doživljavamo izvanredni prirodni fenomen. Spram istoka odražavaju se iznad magle ogromne sjene piramide i nas dvojice, posve samih u tom beskrajnom prostoru i upravo svemirskom, gotovo sablasnom miru.

Ta silhuetna inscenacija i pojava naših likova uokvirena duginim bojama u maglenoj kopreni u obliku uspravnih sjena iznad maglenog mora, rijedak je prirodni fenomen, pa sam se na samom vrhu Pallastunturijska gledajući sebe u prostoru sjetio Whympervog opisa identičnog fenomena koji je on doživio nakon poznate katastrofe prigodom njegovog prvog uspona na Matterhorn.

Još neko vrijeme mirujemo na tom vrhu. Horizont mi se čini beskrajnim kao da uranja u sam kozmos, i nigdje, ni na jednom vrhu, kozmos nisam osjetio tako blisko i prisutno kao na tom vrhu dalekog sjevera.

Vratili smo se prilično kasno u hotel do naših prijatelja. Nas dvojica planinara još dugo smo svojim emocijama bili vezani uz doživljaj uspona.

Noćna je vožnja sada bila usmjerena spram juga, istom onom dugom cestom od 300 km, kroz nepregledne šume sjeverne Finske.

»Vječno pjevaju šume« — ovaj puta bila je to E—mol simfonija Jana Sibelijusa. Kao što je Norveška asocijativno u mojoj svijesti vezana uz Nazorovu »O vi glečeri« i uz klavirski koncert u A—molu Edvarda Griega, tako taj moj put u daleku Sjevernu Finsku uvijek ponovo doživljam slušajući E—mol simfoniju Jana Sibelijusa.

I još nešto: kad nas je skela prevozila noću Ounasjokijem, sjeverno nam je nebo obasjalo plovidbu polarnim svjetlom. Tada sam to svjetlo prvi puta doživio.

Na sjevernom je nebu zatitrao nemiran, uzbiban svjetlo žuto-zeleni zastor, koji se pojavio iz svemira. Obasjao je krajinu zeleno-mliječnom rasvjetom išaranom diskretnim spektrom svih duginih boja, i opet nestao — uronio u vječnu tamu vasione.

HRVOJE MALINAR, Zagreb

Na dnu jame Puhaljke u Velebitu

Klopotanje vagonских kotača počelo je usporavati ritam. Ulazimo u malu željezničku stanicu Medak na ličkoj pruzi. Silazimo. Vedra je ljetna noć, ali bez mjesečine. Nas osmero došli smo iz Zagreba, a sutra očekujemo drugove iz Beograda, da krenemo u mračnu dubinu jame Puhaljke. Bit će to peti pokušaj speleologa da prodru u veću dubinu ove zagonetne velebitske jame o kojoj u narodu pripovijedaju tolike nevjerovatne priče. Uputili smo se na istraživanje Puhaljke zbog zanimljive činjenice da iz jame gotovo stalno puše hladan vjetar i da speleološka ekipa koja se lani (1962. god.) spustila do 110 m dubine, još nije ugledala dno jame. Vlado Božić, ili kako ga mi zovemo Boltek, najstariji u ekipi i po godinama i po stažu u speleologiji, vođa je ovogodišnjeg istraživanja, koje organizira Planinarski savez Hrvatske. On, Vesna, Kruhak i Pavlek nisu još bili u Puhaljci, dok smo Darko, braća Filipčiči, Filac i Filčić, i ja učestvovali u lanjskom istraživanju.

Otvor jame nalazi se na oko 1000 m nadmorske visine. Narod ga je zbog prirodnog fenomena nazvao Puhaljka, dok su manje poznati nazivi Jančak ili Vručak. Nekad je otvor bio prolazan tek za šaku. Kasnije se za Puhaljku zainteresirao general Kleut iz Metka. On je 1958. minirao ulaz pa su tako nastale njegove današnje dimenzije. General Kleut spustio se drvenim ljestvama do dubine od 8 m misleći da će ovdje naići na horizontalni spiljski kanal, ali nije mogao dalje, jer se jama nakon manje kose stepenice nastavlja vertikalno. Godinu dana kasnije general Kleut je opet organizirao spuštanje u Puhaljku. Ovaj puta se spustio unutra Nikola Aleksić-Ale iz Zagreba. Navezanog na dvadesetmetarsko uže spustila ga je na rukama nekolicina planinara iz PD »Badanj« iz Metka. Ali do druge horizontalne stepenice manjkalo mu je samo 3 do 4 metra užeta, pa se morao vratiti na površinu neobavljena posla. 1960. god. spuštala se u Puhaljku manja ekipa iz PD Zagreb«. Dospjela je ljestvicama na drugu stepenicu u dubini od 25 m, ali se morala vratiti na površinu, jer se jama nastavlja još dubljom »vertikalom«. 1961. god. spremila se veća, dobro opremljena ekipa iz Zagreba, koja je došla do dubine 110 m i izradila detaljni nacrt jame.

*

Danas je treći, posljednji dan našeg prodiranja u Puhaljku. Nalazimo se već na dubini od 170 metara. Filac i ja postavljamo ljestvice i nastavljamo sa silazom. Našli smo se u kosom, prostranom hodniku. Stijene su pretežno zelene boje, mjestimično išarane crvenim, sivim i crnim slojevima. Na mnogim mjestima kao da je izbila neka bijela plijesan, možda neki mineral. Temperatura zraka viša je nego u gornjem dijelu jame i iznosi 5,5°C.

Telefonisti prestaju s polaganjem kabela, jer je cijela dužina utrošena, pa sada prenose opremu. Boltek pravi nacrt, a Filac i ja odlazimo naprijed u izviđanje. Polazimo kroz usku vododerinu. Sada tu curka slab potočić, koji mjestimice ponire ispod golemih kamenih blokova. Prolazimo ispod opasno nagnutih stijena, teških, po stotinu tona i provlačimo se ispod šarenih mostova izgrađenih od najraznobjnijeg labavo vezanog kamenja. Na nekim mjestima prolazimo ispod čitavih tunela od takvog materijala i izgleda nam kao da će se sve to na nas srušiti na sam dodir ruke. Zato se krećemo krajnje oprezno. Prilikom prijelaza preko jednog kamenog bloka odupro sam se rukom o kamen presvučen bijelom sigovinom. Na moje čuđenje ruka mi je propala u »sigovinu« kao u maslac, a ja sam bio uvjeren da je to bila čvrsta vapnena siga.

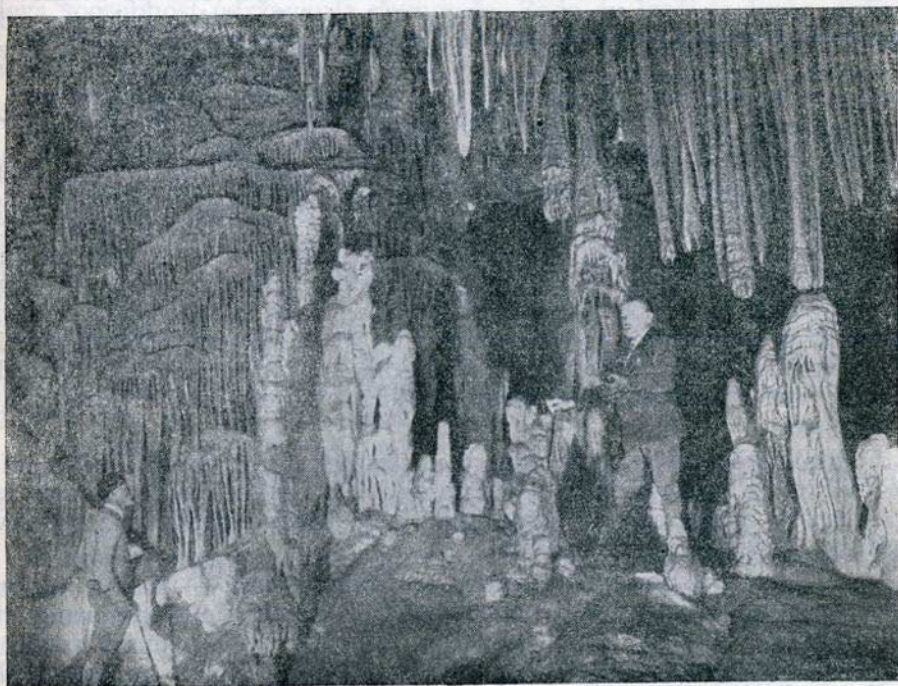
Nakon daljnjih 80 metara spuštanja, penjanja, stijene su se zatvorile u usku, neprohodnu pukotinu kao da je tu kraj. U pukotini nismo osjetili propuh. Vraćamo se u gornji dio hodnika. Već je 10 sati navečer. Nalazimo se na dubini 200 m od površine.

Svi zajedno krećemo prema drugom kraju hodnika da tamo pretražimo, ima li kakav dalji prolaz. Kruhaku i meni uspjelo je pronaći otvor na stijeni 4 metra od poda. Pokušavamo se popeti. Donji dio stijene je previsan a gornji sa klimavim oprimcima. Kruhak se naslanja na stijenu, a ja mu se penjem na rame. Uspijevam dohvatiti čvršći oprimak i, gore sam. Osjeća se pronuh, ali je prolaz zaglavljen kamenim gromadama. Do mene se penie Kruhak, a onda zajedničkim snagama pokušavamo proširiti otvor. Radimo oprezno. S desne strane je velika gomila labavog kamenja. Pošto smo probili otvor, ukazala nam se velika dvorana koju nismo mogli do kraja osvijetliti našim baterijama. Spuštam se prvi niz strmo siparište sve do dna dvorane, gdje nalazim zaklon od lavine kamenja, koja će nastati prilikom spuštanja Kruhaka i ostalih. Tek sada primjećujem kako je velika dvorana. Dužina joj je oko 35 m, široka je 20, a skoro isto toliko metara i visoka. Strop je ustvari donja ploha crnog kamenog sloja. Pokraj mene je tamni otvor jame iz koje se čuje žubor potočića. Kad smo se svi sakupili, počeli smo se spuštati bez ljestvica u 15 m duboku jamu odakle smo krenuli nizvodno. Opet se provlačimo ispod nesigurnih breča i konglomerata sastavljenih od raznobjnog kamenja. Strop je sve niži i odjednom se nađemo u širokom prostoru. Na kraju proširenja potok ponire u 10 m široku, ali zato vrlo nisku pukotinu iz koje se osjeća strujanje zraka. Kruhak se pokušava uvući u pukotinu, ali ubrzo odustaje od svoje namjere. Prema njegovom pričanju malo ima vjerojatnosti da bi se mogao provući, a bilo bi to i opasno zbog »visećeg« kamenja. Tražimo drugi prolaz, ali nigdje ni pukotine koja bi nešto obećavala. Otraga iznad nas nalazi se prostrana dvorana sa visokim dimnjacima. Golema hrpa urušenog kamenja na drugom kraju dvorane djeluje kao ispucani zid nekog srednjovjekovnog grada. Izgleda prijetee kao da će zatrpati svakog koji se usudi prići njenom podnožju. Nacrt jame je već gotov i možemo se spremati za povratak na površinu.

Boltek izračunava iz nacrtu dubinu. Nalazimo se 250 metara niže od ulaznog otvora, a »zračna« udaljenost iznosi skoro pola kilometra. Puhaljka je postala najdublja istražena jama na Velebitu i uopće u Lici. Općenito smo zadovoljni istraživanjem. Jedino nam je žao što među nama nije bilo

geologa da prouči slojeve sedimenata i splet pukotina. I još nešto: nismo se mogli složiti u mišljenju kako nastaje vjetar u Puhaljci.

Vraćamo se prema površini. Ispod svake vertikalne dolazi do zastoja, jer po ljestvicama može penjati samo jedna osoba. Pomalo nas već svladava san. Moramo se čuvati da ne zaspimo na osiguranju, jer bi posljedice mogle biti fatalne. U 9 sati prije podne uspjeli smo do 110 metara. Javljam gore telefonom da nam dođe ususret ekipa za pomoć pri izvlačenju materijala. Sada se već borimo sa snom. Postao je prava mora. Ruke su mi od stalnog baratanja mokrim i vlažnim užetima bile izranjene. Tražim Bolteka da mi dopusti da prvi izađem na površinu, jer sam ovdje i onako beskoristan. Penjući prema izlazu susrećem članove ekipe za izvlačenje opreme. Pozdravi i čestitanja. S mukom se izvlačim kroz izlaz. Sunce mi zaslijepljuje oči. Čujem škljocanje fotoaparata, netko me slika. Liježem na zemlju, a Vesna se brine oko mojih ruku; pere ih bornom vodom i maže vazelinom. Poslije kratkog predaha odlazim na spavanje u naš logor. Bilo je to zaslužno spavanje nakon napornog i dugog boravka u tamnom podzemlju.



Sam

Jednom sam preživio, i o tome želim pisati. Preživio u pravom smislu te riječi; preživio časove, kada sam bio tako blizu trenutka odlaska. Tako je bio blizu taj odlazak iz kiše, hladnoće, rdavo-crvenog lišća i kamena, koji je okruživao okolinu. Tako, tako blizu

Stijene maglene i vidljive tek kad ih dodirneš, same kao i džbunje i bukve, travke opijene vlagom pognute u blatu, — sve ostavljeno, da trpi od vjetra neumoljivog i hladnog. Vjetra, da, njega, koji žele da ih uništi svojom snagom uz pomoć kapi, što budu čovjekov obraz.

Sati su bili dugi Prolazili su duže, nego obično. Bježali su, trčali u nepovrat, da nikada ne nadoknade vrijeme, kada treba dati zadovoljstinu zamišljenom cilju; onda kada treba biti ponosan, da je cilj dosegnut dodirom vlastitog gumenog đona; kada treba biti ponosan na — sebe.

Markacije već odavno nema. Nestala jednostavno, kao da nikada nije bila ucrtana svojim crveno-bijelim krugovima. Teško ju je bilo pratiti i u početku, dok je magla bila rjeđa. A što sada? Ništa, nego naprijed! Zbogom putokazu! Budi svoj i izgubljen!

Sâm . . . , a koliko je puta rečeno — nikada sâm u planinu! U ovom bi času možda ipak bio potreban — netko. Bio bi kakva-takva pomoć u — lutanju. Koristio bi taj »netko« u traženju kuće ili vrha po maglovitim dulibama, šumarcima, i livadama. Vrha ili kuće? Svejedno sada, jer važno bi bilo imati u blizini — čovjeka. Trebalo bi naći čovjeka, biti u blizini tog čovjeka, razgovarati s njim, pričati, i ne biti sâm.

Sjedao bih na trenutak. Teško je izdržati razmisliti kratko. Prvo sjesti na čas i I što »i«? Sklopiti oči, sanjati posve malo O gradu gdje su razdaljine kratke, gdje izlozi zaokupljaju pažnju raznolikošću, a lica ljudi svojim raspoloženjima. Sanjati o uredno poredanom drveću u parkovima, o klupama gdje se izmjenjuje laž i istina u razgovorima. S djevojkama? Da, s njima, koje najprije promatramo — kratko ili dugo, zavisi od hrabrosti da im se približimo. A onda na tim zasjenjenim klupama, pod svjetlom starih plinskih svjetiljka, tražimo i katkada nalazimo zadovoljstvo romantike, pod zidovima ovitim bršljanom. Sanjati o prijateljima, koji poznaju moje tajne, a pojedine ne pričam ni njima, ni djevojkama, već ostaju skrivene da ih povjerim planini, ovdje gdje sam tako, tako sam.

Ovdje drveće nije potkresano i postavljeno u drvored. Jedva im se vide raščupane krošnje da se u visini izgube u bjelini magle. Kamen krša je odmorešte, a kao pokrov kišne kapi, koje hladno budu kroz vjetrovku i košulju. Miješaju se sa znojem.

— Lijepo ti je zar ne? — pitam se i odgovaram: — Zaista je divno! To je svojevrсна avantura, i nedostižna bilo kome. To mogu samo ljudi tvojih sposobnosti. Biti sâm i uživati u samoći i u gušenju od magle i u kašljanju zbog nje i uživati — makar o tome nitko ne će saznati. Pobijedio si planinu. Pobijedio je zbog nedokučivosti, tamnu, vjetrom i ma-

glom zaodjenutu, i to onda kad su svi govorili o tvojoj tvrdoglavosti, mladenačkoj prepotenciji, da hoćeš više nego zaista možeš postići u svladavanju maglenih puteva. Pobijedio si je ili još samo nastojiš, da je pobije-diš? Svi su pričali o lošem vremenu, magli i mojoj tvrdoglavosti. Ali ja volim jesen, jesen zagasitih boja, a planina je lijepa u ovo doba i pod »nepovoljnim« uvjetima. Kada se zeleno mijenja u rđu, koja donosi smrt. Bolno je gledati smrt i ovog lista, koji leži tu pokraj kamena. To je ipak sve privremeno, jer dogodine opet će biti zelen. Cvast će i jabuka u voćnjacima, i trešnje. Najprije će doći dah promjene i snijeg će u krpama ostajati pokraj hrastovog korijenja. Vлага će se uvlačiti u pukotine zemlje. Doći će, doći proljeće! Tada će potoci biti nestašni. Preko sitnih slapova vući će granje i kamenje nestajući u daljinama.

Treba krenuti. Dosta snova. Krenuti prema cilju!

Vjetre, zašto si surov kao i tvoja družbenica? Magla ti je prijatelj, zar ne? Kiša ti je sestra a roditelji grom i munje, što ječe iz daljina. Svla-dat ću vas — jer ja sam — čovjek! Čovjek sam koji ima razuma, da s vama vlada. Pobjeđuje vas i u većem bijesu, nego što ga sada pokazujete. Ali ipak . . . kao da znate da me umarate.

Karta. Kompas. Azimut. Kreni i sretno! Kamenje šiljato i nepomične stijene, kao stražari putovanja. Jedino su oni nepomični. Grane bukava, gole i mokre, svijaju se sve dublje prema mjestu odakle im dolazi život. Sivilo magle trči pred očima, a mokra trava želi slobodu od tereta mok-rine, koja ju pritišće uz komadić zemlje iz koje raste.

Idem, hodam, vučem se. Idem prema munjama i grmljavini, sve bliže i bliže. Hodam sve teže. Mlazovi se slijevaju niz leđa. Udar vjetrova za-htijeva sposobnost održavanja ravnoteže. Sada ću izaći iz šume, onda ću doći do livada, pa uspon uz stijene. Tako piše u karti, a to se i obistinjuje. Preko stijena i silaz, a onda

Snažan udarac i kamenje se negdje rasprсло. Osjećam ga po tijelu. Ne vidim više ništa. Magle je nestalo. Kiselkast i slan okus mišeša se u us-tima. Kotrljanje kamenja traje vječnost. Uši ne čuju njegovo udaranje. Miris mokre zemlje udišem sve dublje, dublje. Na dnu sam. Barem tako mislim. Na kraju svega što sam doživio. Tu je možda cilj i života, koji će zaustavili svoje putovanje upravo ovdje, gdje zemlja oporo miriše. Svr-šetak? Ne, ne Oči se privikavaju na gledanje. Zemlja je crna i lice je priljubljeno uz nju. Rijetke vlati trave raspršene su unaokolo. Svi-jaju se pod udarom vjetra, čiji šum ne čujem. Crvena tekućina slijeva se preko glave i upija se u raskvašenu zemlju. Otvaram usta i sve je slano. Slijeva se preko brade nešto toplo i ljepljivo. Govoriti želim. Čuti glas, svoj glas! Bolli, ali ipak mrmljam:

— Živ sam! Je li to bio grom?

Vičem, želim se čuti i onda tek kao iz velike daljine dopire moj vla-stiti glas: »Živ sam!« To je još kao šapat, ali ja ipak čujem.

— Čujem, čujem — vičem iz sveg glasa i zaista čujem.

Ušutio sam svjestan sreće da sam živ i da je nestalo trenutaka neiz-vjesnosti. Glava me boli i s naporom ostajem otvorenih očiju. Gledam malu zaravan na kojoj ležim. Glava boli sve jače. Karta i uz nju pričvrš-ćeni kompas na dohvat su ruke. Ne uspijevam ispružiti ruku, jer bol prekida pokret. Jaka, vrlo jaka bol. I lice se opet priljubilo uz mokru zemlju. Postajalo je sve tamnije i tamnije . . .

*

— Izgubio je dosta krvi.

— A kako si ga našao?

— Čuo sam vikanje: »Čujem, čujem«, a onda, vidjeh ga kroz maglu i kišu na dnu Antine dulibe, nepomična i krvava.

Čovjek? Ljudi, koje sam želio i tražio? Ipak, karta nije lagala: niz stijene, i onda si kod pastira. Budio sam se lagano. Tame je nestajalo i crne grede tavanice bile su sve stvarnije. Miris mlijeka i goveda dražio je nosnice. Glasovi ljudi bili su prisutni u prostoriji:

— Grom je udario u njegovoj blizini i valjda ga bacilo niz kamenjar. Čutura mu je još gore. Sutra ću je donijeti.

— Mlad je, pa misli da može i protiv gromova. I mi smo nekoč bili takvi.

— Eh, đavo ti je grom. Sjećaš li se kad smo mi ono pred rat...

.... crnih tavanica je opet nestajalo i san je postao spasenje u neshvaćenoj situaciji, koja je okruživala prostoriju, ljude, mene i razgovor koji sam slušao.

*

Iz grmlja je izašao čovjek povezanih ruku i glave, poderanih hlača i vjetrovke, jadnog izgleda i užarenih obraza. Cesta, koju je dugo promatrao s visova, ovdje je vijugala uz more. Bio je na cesti s bijelom crtom u sredini i zakašnjelim turistima u svojim limenim kutijama, koje brzo nestaju iza zavoja. Bio sam to ja — živ, umoran, sretan i — sam.... ali posljednji puta sâm u planinskim lutanjima.

Boce s mlijekom zveckaju ispod prozora, šofer psuje raskvašeni snijeg a južni vjetar donosi zvukove tvorničkih sirena u moju sobu. Snijeg će uskoro okopniti i doći će proljeće. Završavam posljednje retke i mislim:

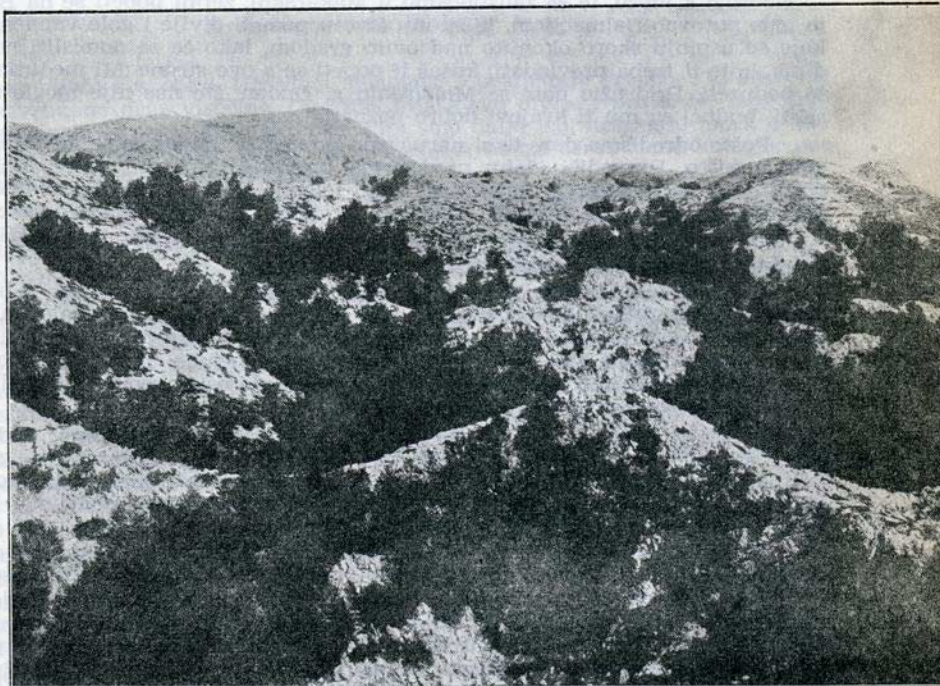
— Bio je to ružan san, zar ne? Jutro će biti vedro i puno sunca. Poslije podne krpe snijega ostat će tek oko hrastovog korijenja.



ADOLF STOŠIĆ

Uspon na vrh Biokova

Kronika planinarskih uspona na Biokovo, istini za volju moramo priznati, ne služi baš na čast našim planinarima i našem planinarstvu. Zanimljiva i lijepa priroda te visoke dalmatinske planine već stoljećima privlači pretežnim dijelom posjetioce iz stranih zemalja. Prošlo je već dva stoljeća od uspona Alberta Fortisa, koga je na Biokovo privuklo pričanje o dubokim jamama ledenicama. On je doživljaj svog uspona upravo zanosno opisao u svom poznatom djelu »Viagg'o in Dalmazia« (1774). Nakon njega je čitav niz poznatih stranih stručnjaka obišao Biokovo, pisao o njemu i u svojim putopisima isticao njegove ljepote. Naši planinari, međutim, ni dan danas nisu baš česti posjetitelji Biokova ni njegovog najvišeg vrha Sv. Jure. Dovoljno je samo zaviriti u knjigu posjetilaca u planinarskom domu pod Vošcem iznad Makarske i osvje- dočiti ćemo se da i danas još daleko veći interes za ovu planinu vlada među strancima nego li među domaćim planinarima i turistima.



Vrh Biokova sa Grlić dolca

Foto: Dr R. Simonović

Ipak, nekada je među našim ljudima bilo dosta pojedinaca koji su cijenili Biokovo, posjećivali ga i pisali o njemu. Nažalost, svi ti lijepi putopisi pali su u zaborav i s pravom bi mogli zaključiti, da bi Biokovo i njegove ljepote ponovno trebalo otkriti našim planinarima. Ponovno objavljivanje jednog od najstarijih putopisa po Biokovu pisanog na našem jeziku, možda bi moglo pridonijeti toj svrsi. Autor putopisa je Adolf Stošić (1824—1900), gimnazijski profesor u Trstu, inače rodom Rječanin, koji je mnogo putovao po našem primorju i pridonio poznavanju njegove flore objavljivanjem svojih nalaza (uglavnom na talijanskom jeziku). Na Biokovo se uspeo u kolovozu 1875. godine zajedno sa svojim sinom Mihajlom (1857—1906), tada studentom, a kasnije također profesorom gimnazije u Trstu i marljivim istraživačem primorske prirode. Otac se osobito istaknuo radovima iz područja malakologije, dok je njegov sin kao helmintolog objavio niz zapaženih monografija i kao takav bio suradnikom Glasnika Hrvatskog prirodoslovnog društva u Zagrebu.

Stošići nisu bili planinari. Njihovo doživljavanje planine odaje početnike i ljude vične udobnostima života u gradu. No tim više treba cijeniti njihov mukotrpni pothvat, nadahnut ljubavlju prema prirodi i interesom za njezine tajne. Iz ovećeg putopisa Adolfa Stošića, koji je objavljen 1878. u Klaićevom »Prirodnom zemljopisu Hrvatske« (str. 160—170), ovdje donosimo nekoliko značajnijih odlomaka.

Urednik

Želeći nacrtati kratku sliku planine biokovske, na koju se popeh prošlog kolovoza sa svojim sinom, znadem, da ona neće izaći sjajna. Na Biokovu ne razveseljuju čovjeka ni lijepe doline, ni zeleni vrhunci, ni bistri slapovi, ni plavetna jezera, ni tisuće drugih prizora koji krase Karnijske i Julijske Alpe; zato se bojim da moja slika neće zadovoljiti vaše nade.

Prošlog ljeta, dakle, u kolovozu — iza kako proputovasmo nutarnju Dalmaciju — sidosmo k moru, te se zaustavismo u Makarskoj, željni popeti se na Biokovo. Tko je igda putovao Dalmacijom, te su mu živo u pameti divlje i gole vapnenaste stijene, koje se uspinju skoro okomito nad ovim gradom, lako će se domisliti ne malim jadima, koje ti treba prevladati, kušaš li popeti se s ove strane. Mi međutim odlučismo to poduzeti. Pridružio nam se Makaranin g. Dudan, što nas nije moglo nego razveseliti, budući su mu ti krajevi dobro poznati.

Pošto odredismo dan, te si naručismo provodiče, dadasmo se na težak put o dva sata u jutro. Provodiči idahu pred nama provideni sa svim potrebštinama. Jedan od njih bijaše natovaren ogrtačima, drugi jelom i pilom, treći spremnicom za bilje i papirom za umatanje biljaka. Napokon, svakomu od njih bijahu puške o ramenu.

Do mala dignu se mjesec: bijaše posljednji njegov četvrt, te jedva razabirasmo put kraj fantastična njegova svjetla.

Prvi sat minu dosta brzo. Prodismo kroz masline i vinograde i uskoro nesta svake kulture. Noge su stalno zapinjale, kamenje se je umnožavalo, putovi postajahu sve strmiji i nepriličniji — ali uza sve to ne klonusmo duhom. Temperatura bijaše najpovoljnija. Put započne nalikovati na stepenice, ali kakove stepenice! Put strm, težak, previjan i isprevijan. Iza dva sata hoda osvanusmo na nekoj ravni, gdje otpočinusmo srknuv malo maraskina.

Jutarnje svjetlo oživi jasnije okolicu, sjene postade vidnijima. Pod našim nogama silažase brijeg naglo k moru. Nad našom glavom uspinjahu se gole hridine, vratolomne i neuredne, kano da žele zaustaviti onoga, koji kani tuda proći. Malo da ne klonusmo duhom, ali ipak krenusmo naprijed osokoljeni vodičima, koji nam u svom interesu prikazivahu slijedeće zapreke neznatnima.

Prešav nekoliko strašnih, golih strmina, koje tvore brdo Vlaku, dođosmo do visočine, koju zovu Zavod, gdje su rasle četiri divlje kruške. Uspesmo se do 950 m.

Pod nama ležase Makarska, te nam se činjase kao da vidimo dolje prijatelje, kako nas sa trga pozdravljaju. Provodiči izbacise nekoliko hitaca iz pušaka. Imadasmu i lovačkih rogova, kojih trepući glas spojen sa praskom baruta tvoraše silnu jeku i odjeku. Iza po sata počinka zaputismo se dalje, akoprem je put bio sve gori. Malo da ne klonusmo duhom. Naši provodiči bijahu mnogo spretniji od nas. Lakoći i brzini nogu tih gorštaka moradosmo se upravo diviti, te oni nalažahu potporišta i ondje, gdje bih ja lahko izgubio ravnotežje.



Kraška površ na Biokovu

Znoj nas bijaše sve oblio. Utrudeni svladamo i posljednje grebene, te napokon padosmo na vrhunac prve visočine. Oko nas bijaše sve divlje i pusto. Ne mogosmo se nadičiti prizoru, što se je širio oko nas. Čim smo dalje išli, nestajase mora. Pošto nam iščeznu onaj ugodni vidik, skoro nas neka sjeta obuze usred same krši, jer sve što dalje idasmo, sve to gorovitiji bijahu krajevi.

Staze nam bile zanimljivije među onim slikovitim pećinama čim ugledasmo kakovu lijepu biljku. Često se puhalo u lovačke rogove, da se ne bi izgubili. Ponetko od nas bi zaostao da prouči sastav brijega i da ubere koju biljku. Opazismo napokon dolinicu, do koje nam trebaše savladati jošte nekoliko gorostasnih pećina. Prevalismo napokon i to, te se zamalo svi nadosmo kod kukavne kolibice, visoke tek koji metar, u dolinici zatvorenoj oda svih strana hridinama. Uz kolibicu stajalo malo poljice, na njem bijaše ponešto žita i koruna. Neusudiv se nitko od nas otpočinuti u tom brlogu, priredismo pomoću naših toljaga i drugih drva te granja nekakav krov naslonjen na kolibicu, da nas štiti od sunca. Prostrijev pokrivače legosmo i za malo nas obuze slatki san. Međutim se spremio za jutro. Provođići nas probudiše i bilo nam je osobito slasno jesti. Pastir prida k tomu jošte nešto od svojih proizvoda, izvrsna mlijeka i sira. Prijatelj Dudan preda se na novo u naručje blagoga Morfeja, moj sin pode sa provodičem da biljari malko dalje. Ja se latih istoga posla, ali u blizini. Udobna zaista za nas zabava, koja je nadoknađivala svaku neudobnost. Tu probavismo pet sati. Po tom se dadosmo na put uza zvuk lovačkog roga.

Minuše tako druga dva sata idući uvijek prema sjeveru preko škrljavasto-vapnenačkih strmina. Prešav preko nekakva tjesnaca dodosmo u lijepu šumicu, imenom Trinaest bukava. Ovdje stadosmo. Na uspomenu svoga izleta odlučismo si urezati imena na kori onih orijaških bukava uz biljara Fridrika Augusta, kralja saksonskoga, koji je 1841. putovao ovud sa drom Biasollettom u znanstvene svrhe.

Dana je sve više nestajalo. Strmom stazom dodosmo napokon u zaklonište, široko preko devet metara. Unišav u onu tamnu školju prije svega odlučismo zapaliti dobar oganj. Naši provodići skupiše dobrahno goriva, te domala rasvijetli sve vatra živim rumenilom.

Noć bijaše lijepa ali hladna. Toplomjer se snizi do 8 stupnjeva. Legosmo svi oko vatre; svaki je htio da se stopi bacajući neprestano drva u vatru. Lijepa li, doista, prizora. Sjedasmo oko vatre pušeci koji smotku, koji lulu. Ma i da bijasmo umorni, bijasmo ipak dobre volje. Radovali smo se sutrašnjem danu. Popismo kavu, tad počesmo misliti o sanku. Kože razastrijesmo po tlima, da se obranimo od vlage, po tom zamotasmo se u pokrivala, legnuv na tvrdu zemlju. Uzglavljem bio nam je kamen pokret mahovinom, krovom nam je bilo granje stabala, a šatorom zvijezdano nebo. Domala zavlada svuda muk, svatko zatvori oči osim onoga, kojemu bijaše nadgledati, da vatra ne utrne, te se tako ne približe vuci, kojih lako da bijaše onuda, a mi ne željasmo nikako postati njihovim plijenom.

Kada se probudismo, sunce je već zlatilo vrške stabala. Spremiv svoju prtljagu, zgureni od zime, izadosmo iz te spilje, da prispijemo do svoga cilja, kamo su nas vukle sve naše želje. Provođiči naši savjetovahu nas da se povratimo, prikazujući nam poteškoće i pogibelji silaska. Htjedosmo skoro da ih poslušamo, ali moj sin ne htjede ništa čuti o povratku, dočim već bijasmo na domaku svojih želja, te se stane odvažno hvatati glavice brijega. Ne htjedosmo ni mi zaostati, već ga stadosmo odvažno slijediti, hoteć svakako popeti se gore, ma da nam je bilo prolaziti kroz same grebene. Umoreni, oznojeni dočosmo do podnožja brijega. Ovdje ugledasmo pogdješto zemlje sa kojom biljkom. Kano da nas je flora htjela nagraditi radi naše odvažnosti. Osobito nas razveseli Urtica glabrata, vrlo rijetka biljka, koje ne ubraše više na Biokovu, iza kako je priopći Clementi u spisima fiorentinskoga kongresa. Njezini ružičasti vjenčići imadahu mnogo Scabiose holosericee, oko koje lijetaše sivkasti leptir, koga sam badava nastojao zarobiti.

Do mala počesmo se popinjati na zadnju glavicu. Trebaše upravo uspinjati se hvatajući se rukama i nogama za grdne strmine i hridine. S lijeva i desna otvarahu se propasti, u koje da se sunovratimo, jao si ga nama; ali mi kano da već prezirasmu svaku pogibelj, uspinjasmu se malo ne četveronoške, dok ne osvanusmo na samom vrhuncu — moj sin ipak prvi. Prispjesmo na vršak usred onako žive, onako lijepe prirode. Kakvih li ne bijaše tu kontrasta orografskih, koliki broj glavica i jaruga, svaki čas nova oblika, kano poigravajući se jedno s drugim u svakojakim promjenama; koliko li grebenastih labirinta ne prevalismo!

Puške puknuše u slavu našeg uzlaza.

Bijasmo na najvišoj glavici Biokova!



Biokovo iznad Makarske

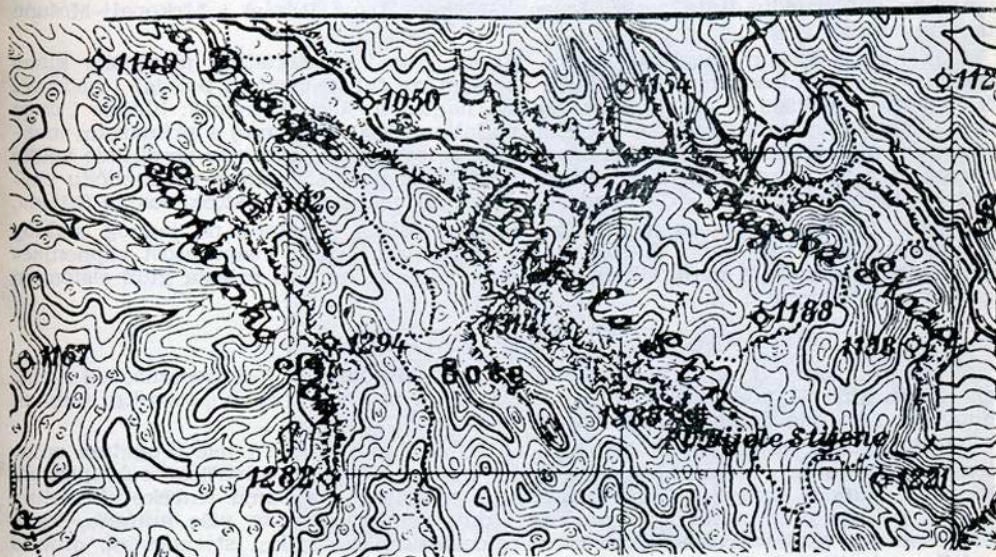
Prof. IVAN BRALIĆ

Bijele i Samarske stijene

Prilog akciji za proglašenje rezervata

GEOGRAFSKO - GEOLOŠKI PRIKAZ

Velika Kapela, u čijem sklopu se nalaze Bijele i Samarske stijene, ne predstavlja jedinstveni planinski lanac, već se sastoji iz niza manjih i većih, katkad poredanih, katkad nesuvislo razbacanih grebena. Gledajući u cjelini, osnovni smjer pružanja tih grebena je »dinarski« tj. sjeverozapad-jugoistok, ali u detaljima odstupanja su česta i znatna. Visine vrhova variraju između 1000 i 1500 (najviši Bjelo-



1:50.000

lasica 1533 m), a među njima nalazimo brojne planinske doline, te krške uvale i polja malih dimenzija i relativno velike nadmorske visine (700-1100 m). Spomenutu morfologiju uvjetovale su tektonske sile u doba nabiranja (oligomiocen), te podloga izgrađena od mezozojskih vapnenaca i dolomita, koji stvaraju specifični reljef — krš. Zbog petrografskih svojstava ovih sedimenata, u kršu dominira vertikalna cirkulacija vode, pa će ta komponenta biti naglašena i u morfologiji kraja.

Jedan od najinstructivnijih i najzanimljivijih primjera takvog reljefa su svakako Bijele i Samarske stijene u Velikoj Kapeli. Ova skupina se nalazi otprilike u središnjem dijelu Velike Kapele, zapadno od Jasenka. Pružanje Bijelih stijena (1335 m) je sjeverozapad-jugoistok, dok Samarske (1300 m) pokazuju kombinaciju: sjeverna polovina sjeverozapad-jugoistok, a južna polovina sjever-jug. Jedne od drugih su odijeljene dolinom Crna draga, a ukupna površina im je oko osam kvadratnih kilometara.

I jedne i druge stijene su izgrađene od jurskih sedimenata: uslojenih vapnenaca i gromadastih vapnenih breča. Pretežni dio zauzimaju ovi drugi, i uglavnom zahvaljujući njima, razvila se tokom vremena izuzetna morfologija Bijelih i Samarskih stijena.

Možda se nigdje kod nas (izuzev u nekim dijelovima Velebita) priroda nije tako maštovito razigrala u stvaranju najraznovrsnijih oblika u snježnobijelom kamenu, koji nas često zapanjuje sličnošću sa djelima ljudskih ruku. Najčešće su među njima oštre i okomite forme, katkad do 50 m visoke: različiti kukovi, tornjevi, tornjići, litice, kupole, obelisci i čunjevi, međusobno odvojeni bezbrojnim rasjedima, žljebovima, pukotinama i provalijama, u kojima se ponegdje zadržava snijeg kroz cijelu godinu. Surova ljepota stijena ostaje u čovjeku kao jedinstven i nezaboravan doživljaj.

Samarske stijene su nešto manje prostranstvom, ali geomorfološki bogatije. Dubokim i neprohodnim sedlom podijeljene su u dvije jasno odvojene skupine: sjeverozapadnu i jugoistočnu. Sjeverni dio Samarskih stijena je vrlo rastrgan dubokim i pošumljenim ponikvama, dok se njihov južni dio izdvaja kao povezana reljefna cjelina.

Uzevši u cjelini Stijene su vrlo nepristupačno i teško prohodno područje. Isto vrijedi i za prijelaz s jednih Stijena na druge, kao i za pojedine skupine unutar Stijena. Tako je od vrha Bijelih do vrha južne skupine Samarskih stijena za udaljenost od 2.2 km potrebno nekoliko sati napornog pješaćenja. Međutim, njihovim vanjskim rubom idu dvije ceste: Jasenak-Mrkopalj (uz Bijele) i Mrkopalj-Mošune (uz Samarske stijene).

U klimatološkom pogledu imaju Stijene sve karakteristike planinske klime našeg sjeverno-jadranskog područja. S obzirom na taj geografski položaj i nadmorsku visinu 1000-1300 m, u klimi su osobito naglašena dva elementa: hladne i duge zime s mnogo snijega, te velika količina padalina (2000-3000 mm) s primarnim maksimumom u jesen, a sekundarnim u proljeće. Dnevne temperaturne amplitude velike su osobito u ljetnom periodu, a mikroklimatske razlike s obzirom na različitu ekspoziciju također su znatne. Ovo zadnje je osobito važno za floristički sastav Stijena.

Iako Stijene dobivaju veliku količinu padalina, nemaju ni jednog stalnog površinskog toka niti vrela. Razlog za ovo je u prvom redu raspućalost vapnenjačkih naslaga, a zatim i malo slivno područje; voda se na licu mjesta gubi sistemom pukotina u podzemlje.

VEGETACIJA I FAUNA

Izuzev vrhova, koji su goli i stjenoviti, ostalo područje u Stijenama, a i nadalje izvan Stijena, pokrivaju nepregledna šumska prostranstva, koja svojim tamnim tonovima slikovito kontrastiraju snježnobijelim Stijenama.

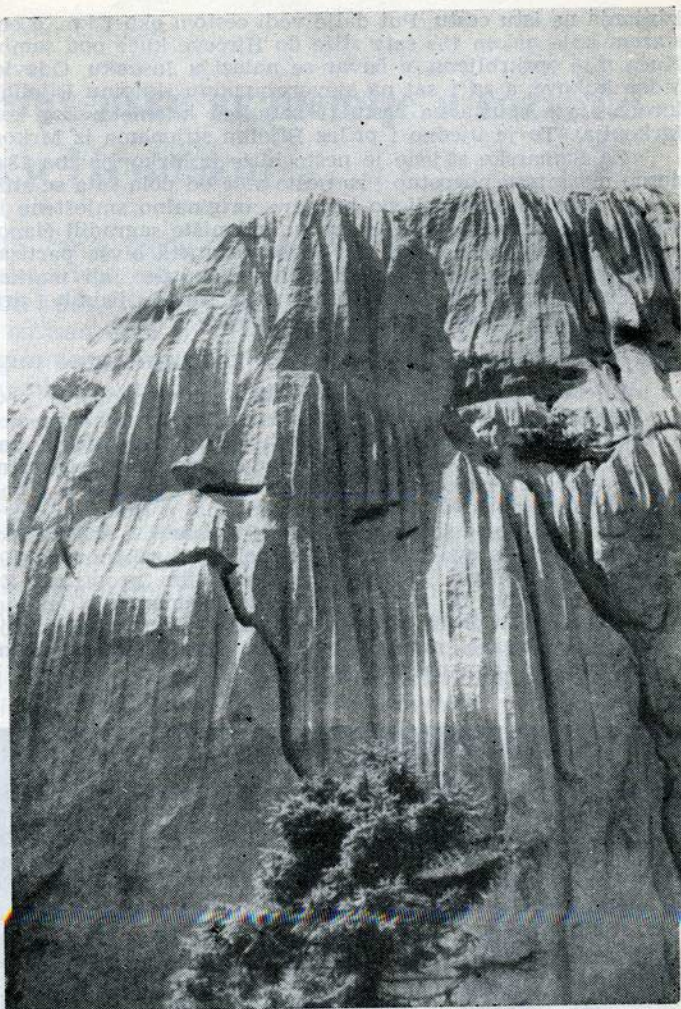
Od šumskih zajednica u široj zoni nalazimo šumu bukve i jele (Fagetum croaticum abietetosum), te pretplaninsku šumu bukve (Fagetum silvaticae subalpinum), dok se u samom sklopu Stijena izmjenjuje pretplaninska šuma smreke (Piceetum croaticum subalpinum) na pristrancima i dnu vrtača sa nešto više humusa, šuma jele i milave (Calmagrosteto-Abietetum piceetosum) na golim stjenovitim, osobito toplijim mjestima, te sastojine borovice. Sporadično dolaze i neki drugi vegetacijski oblici. Osobito dekorativno na golim liticama djeluju pojedinačni primjerci smreke, često suhe i vjetrom izlomljene.

Među florističkim raritetima Bijelih i Samarskih stijena osobito se ističu: ručnik (Leontopodium alpinum Cass. var. krasense), dragušac (Senecio croaticus), divokozjak (Doronicum croaticum), kamenika (Saxifraga aizoon), srčanik (Gentiana lutea var. symphyandra). U šumskom pojasu dolazi kranjski ljiljan (Lilium carnio-licum), zlatan (Lilium martagon), lovorasti likovac (Daphne laureola) i srebrenka (Lunaria rediviva).

Faunistički je područje Stijena također vrlo zanimljivo i bogato. Od sisavaca ovdje nalazimo medvjede (Ursus arctus), vuka (Canis lupus), lisicu (Vulpes vulpes), jazavca (Meles meles), tvora (Mustela putorius), kunu zlaticu (Martes foina), kunu bjelicu (Martes martes), divlju mačku (Felis silvestris), puha (Glis glis) i melanotičnu vjevericu (Sciurus vulgaris var. alpinus), odozgo sasvim crnu, a dolje bijelu.

Ptičji svijet je zastupljen nekim značajnim rijetkim vrstama među kojima ima i pripadnika alpske ornitofaune: alpski kos grlaš (Merula alpestris), alpska lješ-tarka (Nucifraga caryocatactes), alpska čavka (Pyrrhocorax alpinus), troprsti alpski

Škrapama »očesljani«
kukovi dižu se iznad
vrhova stabala
Foto: I. Bralč



djetao (*Picoides alpinus*) i alpska stjenjakuša (*Tichodroma muraria*). Od ostalih rijetkih ptica ovdje još dolazi crna žuna (*Dryocopus martius*) i sova ušara (*Bubo bubo*).

Od gmazova i vodozemaca zanimljivi su osobito neki melanotički oblici: sasvim crni alpski vremenjak ili daždevnjak (*Salamandra atra*), otrovna zmija crnica (*Vipera prester*) i alpski štur (*Triturus alpestris*). Ovaj kraj ima i našu endemičnu guštericu — *Lacerta Horvathi*, a iznad 1000 m i planinsku guštericu — *Lacerta vivipara*. To je jedina naša gušterica koja rada žive mlade, a ovdje dolazi u posve tamnoj formi.

PRILAZI I SKLONIŠTA

U samim Stijenama ne postoji ni jedna cesta, ali njihovim istočnim i zapadnim rubom idu dvije šumske ceste: Jasenak-Mrkopalj i Mrkopalj-Mošune (i dalje za Novi Vinodolski). Ova naselja su ujedno i polazne točke za obilazak Stijena, ali sve tri markirane staze (2 za Bijele stijene i 1 za Samarske) počinju na cesti Jasenak-Mrkopalj, pa je Novi zasada manje prikladan za ove svrhe.

Na Bijele stijene najprije i najlakše se stigne iz Jasenka — oko 2 1/2 sata hoda; najprije cestom za Mrkopalj oko 2 km, zatim markiranom stazom lijevo do ponovnog

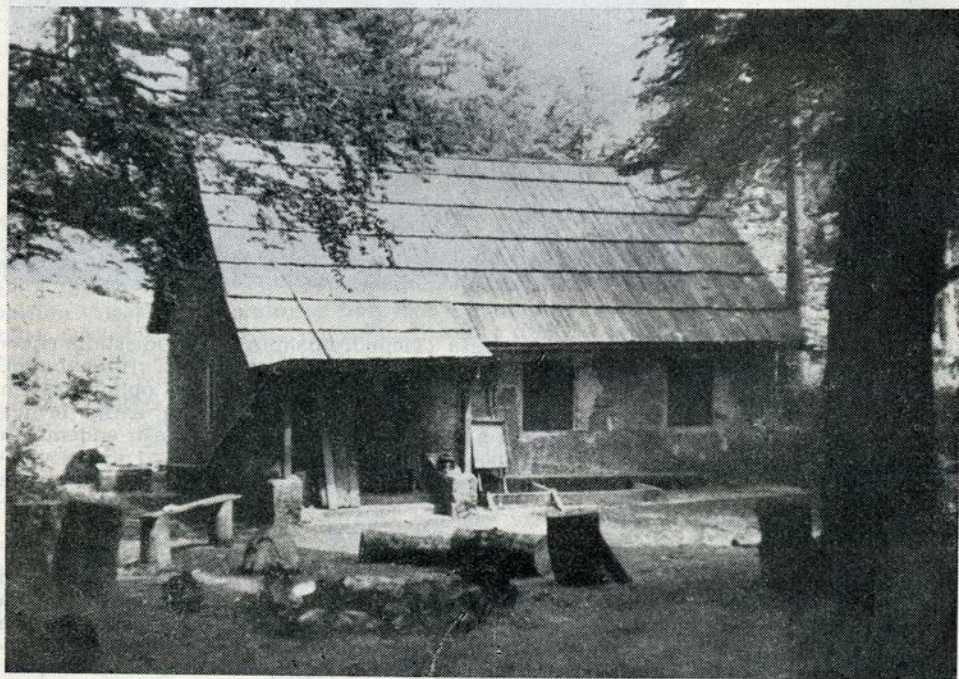
izbijanja na istu cestu. Put dalje vodi cestom oko 1 km, a onda skreće lijevo u šumu stazom koja nakon 1½ sata stiže do Hirčeve kuće pod samim vrhom Bijelih stijena. Kuća nije opskrbljena, a čuvar se nalazi u Jasenku. Odavle se može na vrh i susjedne kukove, a za 1 sat na sjeverozapadnu skupinu Bijelih stijena, odakle se markirana staza spušta na cestu (1 sat) kod kilometarskog kamena br. 15 (15 km od Mrkoplja). To je ujedno i prilaz Bijelim stijenama iz Mrkoplja.

Za Samarske stijene je nešto bliže iz Mrkoplja: na 13-om kilometru se odvaja desno markirani nogostup i za nešto više od pola sata se stiže do Ratkovog skloništa — otvorene i neopskrbljene brvnare, originalno smještene i zaklonjene u prirodnoj polupećini. Zanimljivo je da su ovo sklonište sagradili članovi PD »Velebit« u samo jednoj radnoj akciji 1952. g. i to od ostataka bivše partizanske bolnice. Odavle se polazi na pojedine kukove ili njihove skupine, ali markacija nema.

Osjeća se potreba markiranja staze između jednih i drugih Stijena, a isto tako i od ceste Mrkopalj-Mošune na Samarske stijene.

ZAKLJUČAK

Bijele i Samarske stijene predstavljaju područje prvorazrednih znanstvenih i estetskih kvaliteta. Ovo se u prvom redu odnosi na geomorfološke fenomene krša, a zatim na niz vegetacijsko-florističkih i faunističkih zanimljivosti ovog kraja. Zahvaljujući nepristupačnosti, Stijene su sve do poslijeratnog otvaranja cesta njihovim vanjskim rubom, ostale izolirane i malo poznate. Zbog toga su njihova prirodna svojstva ostala u potpunosti sačuvana, a ljudska intervencija se ograničila na uski periferni pojas šire zone Bijelih i Samarskih stijena. Potreba izdvajanja uočena je i ranije, pa je ovo područje Financijskim zakonom iz 1928/29. g. bilo proglašeno nacionalnim parkom. U skladu s današnjim propisima Zakona o zaštiti prirode (»Narodne novine« br. 19/1960. g.) Bijele i Samarske stijene imaju sve uvjete da budu proglašene našim prvim strogim prirodnim rezervatom, u kojem će slobodna prirodna evolucija omogućiti nama i budućim naraštajima stvaranje predožbe i uvida u autohtonu i ničim narušenu prirodu.



Hirčeva kuća na Bijelim stijenama

Foto: I. Bralić

Uloga Jugoslavenske akademije u razvitku planinarstva u Hrvatskoj

Hrvati su vrlo rano, među prvim evropskim narodima, shvatili korisnost planinarske ideje, ali su ovu tekovinu zapadne kulture znali prilagoditi vlastitim potrebama i prilikama. Naime, planinarstvo je u Hrvatskoj dobilo smisao koji se prilično razlikovao od ciljeva sličnih organizacija u drugim zemljama. Dok je npr. u Engleskoj, Italiji i ostalim alpskim zemljama planinarski pokret težio u prvom redu osvajanju vrhova i uživanju u ljepotama planinskih pejzaža, kod Hrvata je planinarski rad bio obogaćen smišljenim usmjeravanjem prema istraživanju prirodnih osobina hrvatske zemlje, tada još pune nepoznanica. Drugim riječima, planinarska aktivnost u Hrvatskoj u prvim decenijama svoga razvitka bila je usmjerena u punoj mjeri kulturnoj misiji: znanstveno-istraživačkom radu. U tom periodu, kada su osnovno obilježje planinarskom radu davali takvi intelektualni ciljevi, planinarstvo je bilo svojinom tek uskog kruga školovanih ljudi. Drugačije nije ni moglo biti, jer je planinarstvo produkt samo kulturne i civilizirane sredine, a ta sredina bila je radi teških tadašnjih prilika ograničena na onaj uski krug intelektualaca, koji se okupio u Zagrebu oko Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i Hrvatskog sveučilišta. Tek početkom XX vijeka, kada su istraživačko-znanstveni porivi u planinarstvu počeli ustupati mjesto patriotskim i romantičko-izletničkim, i kada je planinarstvo uglavnom već završilo svoju korisnu misiju kao sredstvo znanosti, tek tada ono postepeno postaje svojinom širokih građanskih slojeva.

U drugoj polovini prošlog stoljeća, kada se pod utjecajem Štrosmajera i njegove Akademije u Hrvatskoj razbudio snažni interes za prirodne nauke, skupina znanstvenih radnika dala se sa neobičnim poletom na istraživanje prirodnih osobina svoje zemlje. Naravno da je među ljudima željnim nauke ideja o planinarskom društvu naišla na vrlo plodno tlo, jer je upravo išla na ruku njihovim težnjama oko proučavanja nepristupačnih područja Hrvatske. Nije, dakle, ni malo neobična činjenica da se u redovima HPD-a već u samom početku okupio niz članova Jugoslavenske akademije.

Naši akademici nisu bili u planinarskoj organizaciji učlanjeni samo iz formalnih razloga, naprotiv, baš oni su bili protagonisti u razvitku našega planinarstva. Navest ćemo nekoliko činjenica, koje nepobitno svjedoče o tome. Od prvih 16 članova Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, koje je Hrvatski sabor izabrao 1886. godine, na popisu članova HPD-a nalazimo već u prvoj godini njegovog djelovanja devetoricu, dakle, više od polovine! Evo popisa prvih akademika (članovi HPD-a otisnuti su velikim slovima):

Janez Bleiweiss
Mirko Bogović
Vatroslav Jagić

ŠIME LJUBIĆ
FRANJO RAČKI
PAVAO MUHIĆ

Jovan Subotić
JOSIP SCHLOSSER
BOGOSLAV ŠULEK

JOSIP TORBAR
ADOLFO VEBER TKALČEVIĆ
Živko Vukasović
Đuro Daničić

MATIJA MESIĆ
Milko Šuhaj
LJUDEVIT VUKOTINOVIC

Ili da spomenemo možda još značajniji podatak, da su svi predsjednici Akademije od njenog osnutka 1866. pa do 1921, dakle punih 65 godina (!), bili organizirani planinari (Rački, Muhić, Torbar, Smičiklas, Mažuranić). Evo još nekoliko značajnih podataka!

Od trinaest osoba na osnivačkom sastanku HPD-a 15. listopada 1874. bilo je šest članova Akademije (Brusina, Matković, Schlosser, Torbar, Pilar, Vukotinović). Tom prilikom povjerena je trojici prisutnih osoba izrada društvenih pravila. Sva ta trojica bili su članovi Akademije (Pilar, Torbar, Vukotinović). Akademik je bio prvi predsjednik HPD-a (Schlosser) i prvi potpredsjednik (Torbar), a među prvih sedam odbornika trojica su bili akademici (Matković, Pilar, Vukotinović). U drugoj godini rada HPD-a opet su predsjednik i potpredsjednik akademici (Torbar, Vukotinović), a od sedam odbornika pet ih je akademika (Jiruš, Matković, Kišpatić, Pilar, Brusina). Slično je bilo i slijedećih godina, no bilo bi suvišno upuštati se u dalja nabranja. Spomenut ćemo samo još činjenicu, da su gotovo puna dva decenija dužnost predsjednika HPD-a obnosili članovi Akademije, kao i da je na prvom službenom izletu HPD-a 1875. na Oštrc i Plješivicu od dvanaest učesnika bilo četiri člana Akademije (Kišpatić, Torbar, Pilar i Schlosser).

Listanjem arhiva i starih godišta društvenih glasila u razdoblju do Drugog svjetskog rata utvrdili smo da je postotak naših akademika, koji su se bavili planinarstvom ili su bili članovi HPD-a neobično značajan. Od ukupno 98 pravih članova Akademije, koliko ih je ukupno bilo od njenog osnutka 1866. pa do 1. siječnja 1941, našli smo ih na popisu HPD-a 37, dakle više od jedne trećine! Evo popisa članova Akademije (pravih i dopisnih) za koje smo sa sigurnošću mogli utvrditi da su bili članovi HPD-a:

Arnold Đuro, sveuč. profesor, filozof, književnik,
suradnik »Hrvatskog planinara«;
Adamović Lujo, sveuč. profesor, botaničar svjetskog glasa;
Babić Krunoslav, sveuč. profesor, zoolog;
Barle Janko, kanonik zagrebačkog Kaptola;
Brusina Spiridion, sveuč. profesor, malakolog, učesnik osnivačkog
sastanka HPD-a i njegov odbornik;
Dvoržak Vinko, sveuč. profesor, učesnik na izletima HPD-a;
Dežman Milivoj, liječnik;
Gorjanović Kramberger Dragutin, sveuč. profesor, pale-
ontolog svjetskoga glasa, odbornik HPD-a i suradnik »Hrvatskog
planinara«;
Hanel Jaromir, sveučilišni profesor;
Heinz Antun, sveuč. profesor, odbornik HPD-a, suradnik
»Hrvatskog planinara«;
Holjac Janko, sveučilišni profesor;
Jiruš Bohumil, sveuč. profesor, potpredsjednik HPD-a i dugogodi-
šnji odbornik;

Hrvatsko planinsko društvo u Zagrebu.

Prva glavna skupština

27. travnja 1875

Sve predsjedništvo, potpredsjedništvo i odbornici.

Predsjednik: Selošćak 26 glava, Vukotinović 3, Torbar 1.

Potpredsjednik: Torbar 14 gl., Vukotinović 9 gl. Pilar 19

Odbornici:

Vukotinović 12 gl., dr. Matković 12 gl. dr. Bura

21 gl. Pilar 21 gl. Vidović 12 gl. Ploha 11 gl. Vuk

11 gl. — Zamjenici: dr. Vuk. Burić 11 gl.

Julić 8 gl.

Za utvrditi dolaze glavni: Brucina 1, dr

6, Larić 8, Selošćak mlađi 5, Torbar 6, Jelić 4.

Duglić Drag. 3, Žigorić 3, Prelog 4, Smičik

1, Stojan 1, Novosini 1.

Prijetnik ljeto 26 članova.

Zapisnik I, glavne skupštine HPD-a 1875. sa imenima akademika Selošćak, Torbara, Vukotinovića, Pilara, Matkovića i Brusine. Original se nalazi u Planinarskom muzeju u Samoboru.

Jurković Janko, hrvatski književnik, vladin savjetnik;
Kišpatić Mijo, sveuč. profesor, geolog, odbornik HPD-a i njegov
začasni član;
Klaić Vjekoslav, sveuč. profesor, poznati historičar, učesnik izleta
HPD-a na Ivančicu 1876;
Leskovar Janko, hrvatski književnik, učitelj;
Lopašić Radoslav, historičar, vladin tajnik;
Lorković Blaž, sveučilišni profesor;
Ljubić Šime, ravnatelj Arheološkog muzeja u Zagrebu, član HPD-a
od osnutka;
Manojlović Gavro, sveuč. profesor, historičar, predsjednik JAZ
1924—33;
Marković Franjo, sveuč. profesor, filozof, književnik, odbornik
HPD-a, inicijator i suradnik »Hrvatskog planinara«;
Matković Petar, sveuč. profesor, geograf, učesnik osnivačkog
sastanka HPD-a i njegov odbornik;
Maurović Milivoj, sveučilišni profesor;

Mažuranić Vladimir, predsjednik banskog stola, predsjednik JAZ 1918—21;
 Mesić Matija, sveuč. profesor, član HPD-a od osnutka;
 Miler Ernest, sveučilišni profesor;
 Muhić Pavao, predstojnik vladinog odjela za bogoštovlje i nastavu, predsjednik JAZ 1887—90, član HPD-a od osnutka;
 Nodilo Natko, sveuč. profesor; historičar;
 Pavić Armin, predstojnik vladinog odjela za bogoštovlje i nastavu, član HPD-a od osnutka;
 Pilar Đuro, sveuč. profesor, geolog, inicijator osnivačkog sastanka HPD-a, njegov odbornik i učesnik brojnih društvenih izleta;
 Pilar M., prof. visoke tehničke škole, predsjednik JAZ 1920—33;
 Rački Franjo, historičar, kanonik, predsjednik JAZ 1866—86;
 Rossi Ljudevit, botaničar, časnik, dobar poznavalac, Velebita (po njemu je dobilo ime planinarsko sklonište u Rožanskim kukovima);
 Salopek Marijan, sveuč. profesor, geolog, član HPD-a od 1908;
 Schlosser Josip, osnivač hrvatske botanike, prvi predsjednik HPD-a, jedan od njegovih osnivača, praliječnik Hrvatske;
 Schneider Artur, sveuč. profesor, ravnatelj Štrosmajerove galerije slika;
 Smičiklas Tade, sveuč. profesor, historičar, predsjednik JAZ 1900—14;
 Spišić Božidar, sveuč. profesor, član HPD-a od 1912;
 Szabo Đuro, ravnatelj Gradskog muzeja u Zagrebu, historičar, suradnik »Hrvatskog planinara«;
 Šilović Josip, sveuč. profesor, ban, član upravnog odbora HPD-a;
 Šulek Bogoslav, književnik;
 Tkalčić I., nadarbenik prvostolne crkve zagrebačke;
 Torbar Josip, profesor, predsjednik JAZ 1890—1900, jedan od osnivača HPD-a, predsjednik HPD-a, planinarski pisac;
 Trnski Ivan, veliki župan, književnik, počani član JAZ;
 Tućan Fran, sveuč. profesor, mineralog, tajnik HPD-a, planinarski pisac;
 Varićak Vladimir, sveučilišni profesor;
 Vrbanić Franjo, sveučilišni profesor;
 Vukotinić Ljudevit, hrvatski preporoditelj, jedan od osnivača HPD-a, njegov potpredsjednik i odbornik;
 Zoričić M., ravnatelj Statističkog ureda u Zagrebu.

Izneseni popis članova HPD-a ne treba smatrati jedinim mjerilom planinarske aktivnosti među članovima Akademije, jer je poznato da je među njima bilo i takvih planinara koji su planinarili kao nečlanovi. Međutim, i ovo što je izneseno dovoljno rječito govori o ulozi koju su naši akademici igrali u planinarstvu i kao njegovi propagatori i kao učesnici.

Na kraju jubilarne godine hrvatskog planinarstva bila nam je dužnost naglasiti koliko za razvitak našeg planinarstva dugujemo Akademiji i njenome članstvu

Ovaj skromni prikaz, koji bi trebao poslužiti toj svrsi, zaključit ćemo konstatacijom, da se zahvaljujući baš akademikima naša planinarska organizacija već u prvim počecima našla na pravome putu i stekla ugled naprednog i korisnog društvenog faktora.

ISMET BALJIĆ, Zagreb

Natjecanje u planinarstvu

Općenito je mišljenje, da se može natjecati samo u sportskim disciplinama. Planinarstvo, uzeto kao cjelina, nije samo sport. Makar se u planinarstvu uz kulturnu radi i o fizičkoj aktivnosti, ne postoji mogućnost da se uspjesi ocjenjuju sa stanovišta postignutog fizičkog rezultata. Ipak pojedine planinarske aktivnosti sadrže sportske elemente. Rezultate u tim aktivnostima se može sa manje ili više opravdanosti i uspjeha mjeriti, te po tome takove rezultate i uspoređivati. Ako se rezultate može mjeriti i uspoređivati, znači, moguće je i natjecanje, a to je osnovni uvjet da jedna fizička aktivnost bude sport. **Te aktivnosti, koje sadrže sportske elemente, nisu u planinarstvu dominantne i ne karakteriziraju ga, a često su i nedovoljno jasno izražene.**

Izvjesne mogućnosti sportskog ocjenjivanja postoje u alpinistici, terenskom skijanju i orijentaciji. U svim tim disciplinama, koje same po sebi predstavljaju kompleks od više komponenata, ocjenom treba obuhvatiti osim fizičke aktivnosti, kvalitetu i okolnosti, koje su od zgrade do zgrade promjenljive. **Upravo zbog toga je vrlo teško postaviti norme, po kojima bi se moglo u tim područjima planinarstva natjecati.**

U alpinistici postoje normirane teškoće penjačkih smjerova, no one služe isključivo u komparativne i orijentacione svrhe. Mjerenje vremena ne može se ovdje primijeniti, jer ono samo indirektno karakterizira kvalitetu penjača ili penjačkog naveza i ilustrira trenutno vladajuće prilike u penjačkom smjeru. Pokušaji da se u penjanju uvedu sportske ocjene, ostali su usamljeni i **bez ozbiljnijeg uspjeha.** Takova nastojanja su se pojavila u onim nacionalnim organizacijama, koje se ne bave samostalno svojom planinarskom aktivnošću, već kod njih planinarstvo predstavlja samo jednu granu djelatnosti »sportskih društava«.

Terensko skijanje, kao jedan oblik kretanja terenom, disciplina je koja je našla svoje mjesto u planinarstvu. Prelaženje terena na skijama pod određenim uvjetima omogućuje planinarsku aktivnost, a to je: boravak čovjeka u planini i savlađivanje planinskog terena. Ovu sportu, ali po planinarstvo korisnu aktivnost, moguće je prilično jednoznačno ocjenjivati, a po tome je moguće u terenskom skijanju i natjecati se. Ovakova natjecanja se održavaju po normama sličnim alpskom skijanju.

U svim planinarskim organizacijama alpskih zemalja i ostalog svijeta **potpuno je nepoznat bilo kakav sistem sportskog natjecanja.** Kod nas, naročito u nealpskom dijelu zemlje, a pogotovo tamo gdje planinarska organizacija nema svoju jasnu fizionomiju, kao i tamo gdje je dugo zajednički egzistirala sa skijaštvom — u planinarskoj organizaciji su se po-

javila nastojanja za uvođenjem sportskih natjecanja. Neki oblici takvih tendencija su nastali zbog nastojanja, da se planinarstvo podredi istim mjerilima koja vrijede za ostale organizacije za fizičku kulturu, sa kojima planinarska organizacija u većem dijelu zemlje koegzistira u zajedničkim organizacionim formama (SOFK). Iz tih nastojanja su rezultirala i tzv. orijentaciona natjecanja.

Kao sporednu granu svoje djelatnosti planinarske organizacije provode **orijentaciona natjecanja**. Orijentacioni sport, čija je kolijevka u nordijskim zemljama, a raširio se i po ostalim zemljama, predstavlja nešto sasvim drugo nego orijentaciona natjecanja u našem planinarstvu. Taj nordijski orijentacioni sport ima samo neke zajedničke komponente sa planinarskim orijentacionim natjecanjem. One se sastoje u boravku u prirodi, kretanju terenom, savlađivanju terenskih prepreka, kretanju sa pomagalima kao što su: kompas, karta, visinomjer itd. Osnovna razlika koja ga **potpuno odvaja** od planinarskog orijentacionog natjecanja sastoji se u tome, što je ovo posljednje u pravilu ekipno i što se za sve dionice puta, osim jedne, određuje minimalno potrebno trajanje hoda, koje isključuje potrebu trčanja. **Nordijsko** orijentaciono natjecanje je naprotiv od početka do kraja brzinsko, slično je dugoprugaškom ili cross trčanju pojedinaca, a povezano je sa usporednim rješavanjem orijentacionih problema.*)

U našoj zemlji se planinarska orijentaciona natjecanja odvijaju po propozicijama, koje se od zgode do zgode izrađuju. Takva nesređenost krije u sebi opasnost, da u pojedine propozicije ulaze opasne norme, koje mogu ozbiljno ugroziti zdravlje i sigurnost natjecanja. Tokom vremena su nešto izrazitiju fizionomiju dobila neka natjecanja kao što su: »Trofej Platak«, »Memorijal Janko Mišić«, Međuuniverzitetsko natjecanje »MOP«, te republičko natjecanje. Pokazalo se, da orijentaciona natjecanja nailaze na interes članstva planinarskih društava — naročito kod omladine. Dobro poznavanje orijentacije i upotreba pomagala za snalaženje u prirodi, spretnost kretanja po svakom terenu, samostalnost djelovanja, istrajnost i izdržljivost — osobine su, koje razvijaju orijentaciona natjecanja. **To su ujedno i elementi praktičnog planinarenja.**

Karakteristike planinarskih orijentacionih natjecanja, ovakvih kakva se provode kod nas, uvjetovane su prije svega terenskim teškoćama, koje postoje na planinskom terenu, te tradicionalnim principom, **da u planinarstvu kao cjelini mjerenje vremena za prijeđeni put ne može biti mjerilo vrijednosti.**)**

Koliko su god, u nedostatku jedinstvenog pravilnika, propozicije šarolike, iskustvo je pokazalo, da sve kvalitetne ekipe prelaze dionice staze unutar normiranog vremena. I tada dolazi do izražaja proturječnost sa principom »nemjerenja« u planinarstvu, jer je za uspjeh ekipa — barem onih koje zauzimaju prva mjesta — najčešće mjerodavno trajanje

* Prikaz sadržaja nordijskog orijentacionog trčanja (Orientierungslauf), koji je objavio dr. Zeljko Poljak u prošlogodišnjem broju 7—8 »Naših planina«, smatram pogrešnim.

** Nastojat ću da u jednom od slijedećih brojeva opišem tehničku stranu takvog natjecanja.

prelaženja »brzinske etape«. A na toj etapi kretanje nije ništa drugo nego nordijsko natjecanje pod otežanim uvjetima!

Budućnost postojanja orijentacionih natjecanja u planinarstvu treba staviti pod upitnik. Sadašnje stanje je neodrživo — potrebno je pronaći i sprovesti odgovarajuće rješenje.

Jedna je mogućnost da se natjecanja zadrže, s time da se prilike srede, to jest da se izrade i usvoje pravila za orijentaciona natjecanja, da se izdaju priručnici, da se održavaju tečajevi za natjecatelje i za polagače staza (trasere), te da se orijentacioni sport kao disciplina, redovito trenira. To je jedan zamašan posao, i teško da postoji i jedna organizacija, koja bi ga mogla uspješno obavljati uz svoju redovnu i osnovnu djelatnost.

Ostajanje pri originalnim — sada prakticiranim principima planinarskog orijentacionog natjecanja — predstavlja nešto **sasvim novoga i usamljenog u svijetu**. Prihvatanje nordijskog, svugdje u svijetu raširenog, orijentacionog sporta — zahtijevalo bi ili njegovo osamostaljenje ili njegovo uključenje u program sportskih, a ne planinarskih organizacija.

Druga je mogućnost, da se u planinarstvu zadrži samo vježbanje orijentacije, koja i onako čini sastavni dio samostalnog boravka i djelovanja u prirodi. U prilog takvom rješenju govori činjenica, da planinarska organizacija u Jugoslaviji — osim Slovenije, a naročito u Hrvatskoj — sve više gubi od svoje planinarske fizionomije. Nazadovanje osnovne stručne planinarske djelatnosti ogleda se u sadržaju rada svih organizacija — od sekcija, regionalnih saveza — do republičkih saveza.

Za ilustraciju ovakvog stanja u Hrvatskoj, dovoljan je podatak, da od nekadašnjih 7 alpinističkih odsjeka, danas kako tako radi zapravo još samo jedan, da omladinske sekcije skoro više i ne postoje — a komisije za omladinu pri Savezu uopće nema, da nema više niti jedne jedine markacione sekcije, i da su i ostale stručne planinarske sekcije — a sa njima i stručni rad — pomalo u nestajanju. Toj letimičnoj i nepotpunoj bilanci mogla bi se pribrojiti i stalna kriza časopisa »Naše planine«, zatim napuštanje planinarskih domova — i to onih koji imaju mogućnost rentabilnog poslovanja, i još mnogo toga.

Ako tome dodamo činjenicu, da se prošlogodišnja glavna aktivnost dvaju najvećih planinarskih društava (PD »Željezničar« i PD »Zagreb«), od kojih se očekuju vrhunski uspjesi na polju planinarstva i alpinizma, svela uglavnom na vođenje ljetnih odmarališta na moru (!) i da u isto vrijeme nije bilo moguće organizirati niti jednu planinarsku ni alpinističku školu — onda se uistinu treba ozbiljno upitati — nije li za planinarsku organizaciju bolje brinuti vlastitu brigu — i okaniti se svakog natjecanja.

U sadašnjoj situaciji bi za planinarsku organizaciju bilo neophodno nastojanje na njenom ozdravljenju. Takmičarska aktivnost je prividan uspjeh, ona samo prekriva opće nazadovanje i siromaštvo planinarskog rada i rezultata.

Odbacivanje — makar na oko i drastično — **svake** djelatnosti, koja nema izrazito planinarski karakter, u ovom trenutku pomoglo bi ozdravljenju planinarstva u Hrvatskoj. Takvim zahvatom automatski bi bio riješen i problem »natjecanja u planinarstvu«.

Što se događa na Kopaoniku

U toku mjeseca siječnja ove godine donijela je gotovo sva srpska štampa napise o kritičnoj situaciji u kojoj se nalaze planinarski domovi i uspinjača na Kopaoniku, najvećoj planini Srbije. Kako su problemi koji su se pojavili na Kopaoniku, u mnogome nalik problemima planinarskih objekata i u drugim područjima naše zemlje, smatramo da će primjer koji iznosimo poslužiti i kao vrlo dobra ilustracija, s kakvim se teškoćama danas sukobljavaju planinari i svi oni koji žele da ljepote naših planina postanu pristupačne svim građanima ove zemlje.

U namjeri, da čitaocima nepristrano i što jasnije predložimo situaciju do koje je došlo na Kopaoniku u uvjetima današnjeg privrednog sistema, iznosimo različita gledišta i prijedloge za rješenje nastalih problema. U tu svrhu poslužili smo se citatima koje smo sabrali u dnevnoj i sportskoj štampi.

Novija privredna kretanja u našoj zemlji, koja teže rentabilnosti na svim područjima, neminovno će se odraziti — a već se i odražavaju — i na pitanju održavanja i izgradnje planinarskih objekata. Kritična situacija do koje je došlo na Kopaoniku treba da posluži kao opomena ne samo onim planinarskim organizacijama, koje čeka slična situacija, nego osobito onima, koje tek imaju namjeru da grade ili investiraju. Primjer Kopaonika trebao bi da ih potakne, da temeljito ispituju svrsishodnost planiranih objekata, jer po našim planinama ima već i previše takvih objekata, koji planinarstvu služe kao — antipropaganda. Urednik

ZAŠTO PROPADAJU DOMOVI NA KOPAONIKU

Sekretar Zajednice planinarskih objekata Srbije, koja rukovodi i uspinjačom na Kopaoniku, odnosno stara se o njenom održavanju i korišćenju, izjavio je, da je opravdano pisanje štampe o teškoćama pod kojima posluju objekti na Kopaoniku. On je dodao da su planinarske organizacije učinile dosta za unapređenje zimskih sportova, korišćenje godišnjih odmora i organizovanje takmičenja na Kopaoniku podizanjem planinarskih domova i drugih zgrada. Teškoće su uglavnom nastale onda kada su uspinjača i drugi objekti predati na upravljanje ugostiteljskom preduzeću »Kopaonik« koje ih je vodilo i koris-

tilo bez ikakve nadoknade. Pri tome se nisu stvarali ni amortizacioni fondovi ni pribavljala sredstva za obične opravke. Iz tih razloga morao je pre vremena da se zatvori i najveći planinarski dom u Srbiji »Olga Popović — Dedijer«. Došlo se dotle, da danas, sem planinske kuće PD »Rtanj«, uopšte nema pravih planinarskih objekata na ovoj planini. Planinarske organizacije za ovakvo stanje uspinjače, domova i drugih zgrada na Kopaoniku ne mogu da snose odgovornost.

A. M.

»Politika« (Beograd, 11. siječnja 1965)

GDJE JE MJESTO PLANINSKOM TURIZMU

Sa žaljenjem se može konstatovati da objekti na Kopaoniku iz godine u godinu idu unazad. Na Kopaoniku su rešeni osnovni problemi: putovi se ukrštaju iz Ibarske doline, Niša, Prokuplja, Brusa, Jošaničke Banje, Kraljeva, Vrnjačke Banje. Rešeno je pitanje električne energije; vode ima dovoljno, postoji pošta. Tu je i prva uspinjača u Srbiji. Objekte su držali planinari, nisu primali dotacije za njihovo održavanje, ipak — održali su ih. Međutim, od dana predaje

objekata Ugostiteljskom poduzeću iz Raške, došlo se u situaciju da se objekti zatvaraju, da je preduzeće u gubitku i da Kopaonik nije više pristupačan većem broju gostiju. Ugostitelji su se žalili da uspinjača ne radi i da gosti zbog toga ne dolaze u objekte. Oni se ni jednom nisu upitali, šta su doprineli radu uspinjače. Da li su onekuda saznali da u svetu na planinama uspinjače drže i izdržavaju ugostiteljsko-planinarski objekti, a ne općine ili neke organizacije.

Postavlja se pitanje, kako i tko će održavati objekte. Planinarske organizacije iz svojih sredstava to ne mogu; komune i ostale organizacije to ne interesuje. Pokazalo se u praksi, da samo koncentracija planinarskih objekata može dovesti do uspešnog poslovanja. Za primer treba uzeti Zajednicu planinarskih objekata Srbije, koja je u svom poslovanju pokazala da je koncentracijom izvesnih planinarskih objekata omogućila da se oni srede, da njihovo poslovanje bude rentabilno, da se popunjavanje kapaciteta od 16 odsto popne na 37 odsto. Potpuno nerentabilni obje-

kti, preuzeti od Zajednice, vraćeni su na rentabilno poslovanje. Ovakvom koncentracijom postižu se ogromne uštede u administraciji, propagandi, racionalnom popunjavanju objekata, snabdevanju, planiranju kadrova, transportu itd. Na taj način Zajednica je uspela da posetiocima obezbedi boravak u domovima na kredit, da omogući brzo obaveštavanje gostiju o kapacitetima, načinu prevoza i drugo.

Mirko A. Petković

»Turističke novine« (Beograd 21. siječnja 1965)

KAKVA JE SUDBINA DOMOVA NA KOPAONIKU

Razgovori oko razloga koji su doveli do zatvaranja nekih planinarskih domova i do toga da je uspinjača na Kopaoniku, u čiju je izgradnju uloženo oko 200 milijuna dinara, bez nadzora mirovala više meseci i tako bila izložena propadanju, još nisu završeni. Oni su podstakli direktora ugostiteljskog preduzeća »Kopaonik« u Raškoj da iznese svoje mišljenje.

»Planinarski domovi na Kopaoniku su se 1962. nalazili pred zatvaranjem radi velikih gubitaka u poslovanju. Sem toga republička sanitarna inspekcija zbog loših uslova zabranila je rad doma »Olga Dedijer«. Opštinska skupština u Raškoj, da bi sprečila zatvaranje domova na Kopaoniku, pristala je da im pokrije manjkove pod uslovom da se oni pripoje ugostiteljskom preduzeću »Kopaonik«. Kolektiv je inače teška srca prihvatio ove predloge. Na posebnom sastanku predstavnici vlasti su pet časova uvera-

vali prisutne u korisnost pripajanja. Za obnovu doma »Olga Dedijer« neophodno je prema projektu 80 milijuna, a naša radna organizacija može godišnje da odvoji za fondove svega tri milijuna. Što se tiče uspinjače, ona do danas uopšte nije ušla u sastav naših osnovnih sredstava. Neverovatno je, ali izgleda da uspinjača radi »bespravno«. Republički građevinski inspektor nije odobrio njeno korišćenje, jer ni do danas nisu otklonjeni nedostaci utvrđeni prilikom tehničkog pregleda«.

Čini se da članovi kolektiva »Kopaonik« domove na Kopaoniku smatraju za nametnut teret, pošto su uvereni da im oni onemogućavaju porast ličnih dohodaka. I nadalje ostaje činjenica, da će šteta, ako se uočeni problemi ne reše na najbolji način, kasnije biti još veća.

A. Mišić

»Politika« (Beograd, 28 siječnja 1965)

DOMOVI ZAPUŠTENI

Zimski turistički centri na planinama u Srbiji i ove godine podsećaju na — spomenike javašluka. Treba samo posetiti Kopaonik, Taru, Zlatibor i videti koliko je priroda lepotom bila izdašna prema ovim planinama, a u kojoj su meri objekti zapušteni da se u njima ne može obezbediti ni najminimalnija udo-

bnost za odmor. Sa žaljenjem se može zapaziti da turistički objekti na Kopaoniku iz godine u godinu propadaju, iako ova planina ima najviše uslova za najduži boravak turista u toku godine.

S. J.

»Ekspres« (Beograd, 25. siječnja 1965)

KOPAONIK OVE ZIME

Kopaonik ima sve što priroda može da ponudi i prilično objekata koje je čovek stvorio. Kopaonik bi mogao da postane i da bude veoma poznati centar za zimске sportove, za odmor i rekreaciju. Ovaj dobroćudni div ipak to nije. Jer lju-

di koji se brinu o njemu — ne znaju da koriste ni ono što ima, a kamoli da stvaraju nešto novo. Kopaonik ima uspinjaču — kao da je nema, Kopaonik ima domove — neki od njih se uopšte ili nedovoljno koriste, Kopaonik ima...

Veoma moderna smučarska turistička uspinjača služi da se vetar i sneg poigravaju s njenim korpama namenjenim smučarima. Proradi tek po koji put kad majstoru iz Raške padne na pamet da se ispne na planinu. Inače, sagrađena je još pre tri godine i još nikako da krene punom brzinom.

Dom »Olga Dedijer« u kome su dane i noći provodile mnoge generacije planinara i smučara, osuđen je na smrt. Vrata su ođavna zatvorena i na njih ne treba kucati. Nije li »Olga Dedijer« ipak mogla da prima stare goste?

»Beograd« (Beograd, 11. siječnja 1965)

ČIJA JE ZEMLJA KOPAONIK

Čiji je Kopaonik: raščanski, kraljevački, srpski? Na to pitanje danas nitko ne može da odgovori. Svačiji po malo i zato kao da je — ničiji. Raščanski je u toliko što pripada ovoj komuni i što ugostiteljske objekte drži mesno preduzeće »Kopaonik«. Onako kako zna i ume, a ne zna i ne ume baš mnogo. Uspinjača nije raščanska. O njoj se (ne) stara Zajednica planinarskih objekata Srbije, kojoj je predata na upravljanje. Stoji već tri godine. Ostali objekti na najvećoj srpskoj planini pripadaju nekim opštinama, nekim planinarskim društvima, nekim školama i vojsci. Svi su oni na svoj način zatvorenog tipa.

Umesto da se sada grade novi domovi, ruše se stari. Dom »Olga Dedijer«, poznat generacijama planinara, tiho u-

mire. Na ulaznim vratima zakucane su unakrst dve daske — znak da ulaza nema.

Raščani nemaju smisla i volje da se bace sa planinarskim objektima koji im zasad donose gubitke. Smatraju da ima mnogo prećih poslova u koje treba uložiti ono malo para iz opštinske kase.

Ko dakle da upravlja Kopaonikom — to je osnovno pitanje. Osnivanjem uprave za Kopaonik — ustanove kojoj bi se prepustila potpuna briga o takozvanom ravnom Kopaoniku (upravljanje i korišćenje dobara — šume, pašnjaci, borovnice, održavanje i izgradnja objekata itd), najzad bi se pronašao »gazda«.

S. Marinković

»Borba« (Beograd, 15. siječnja 1965)



Dom »Olga Dedijer« na Kopaoniku koji je »osuđen na smrt«

NJEMAČKA PLANINARSKA UŽETA

»Alpinismus« br. 10/1964 u svome prilogu donosi podatke o užetima tvrtki: »Edelrid«, Isny Allgäu, »Asmü — München, Viking — Engleska i Füssenerseil — Füssen. Kako kod nas već godinama na tržištu uopće nema penjačkih užeta, te su naši planinari i alpinisti prepušteni sami sebi u (snabdjevanju užetima, korisno je da opišemo elemente koji definiraju planinarsko uže.

Užeta se proizvode kao univerzalna — za stijenu, led i za hodanje po ledenjaku, kao ledenjačka — za hodanje po ledenjaku, te kao zamke (uzice) za tehnička pomagala pri penjanju.

Za izradu suvremenih užeta služe beskrajsne niti iz poliamida, perlona i najlona. Takova užeta upijaju najviše 3% vlage. Pri proizvodnji može im varirati čvrstoća i rastezanje u širokom području. Perlon se topi pri 215°C, najlon pri 245°C.

»Jezgra - omotač« uže (Kern - Mantel - Seil) se sastoji od nosive jezgre obložene križno opletenim omotačem, koji štiti i učvršćuje jezgru, dok sam neznatno nosi. Od konstrukcije užeta ovise njegove dinamičke osobine.

Spiralno upleteno uže nema jezgru, nego poseban način pletenja drži vlakna zajedno. Trošenje neposredno utječe na čvrstoću užeta.

Sukano uže se sastoji od više sukanih snopova niti, čiji se zakretni momenti poništavaju. Budući da su »umirena«, ta se užeta ne rastvaraju sama od sebe. I ovdje trošenje direktno smanjuje čvrstoću.

Promjer užeta se po UIAA propisima za ispitivanje mjeri kod tereta od 80 kg prije pokusa pada na užetu. Vrijednosti za dvojno uže vrijede samo za takovu upotrebu — a nikako za jednostruku upotrebu dvojnog užeta.

Njemačka planinarska užeta su do sada proizvođena u bijeloj ili crvenoj boji, dok Švicarci upotrebljavaju više niansa. Boja kontrolnih niti je kod Edelrida plava, kod ASMU na crvenim užetima, bijela, a na bijelim crvena, dok Füssen upotrebljava tradicionalne zelene kontrolne niti.

Komisija za penjačka užeta UIAA izradila je internacionalno obavezne norme za ispitivanje užeta. Uže koje odgovara normama dobiva »znak ispitivanja«.

Polovica dužine užeta je posebno označena — osim kod bikolor / dvojnog užeta — gdje je to nepotrebno.

Za sigurnost kod pada (Sturzsicherheit) mjerodavan je trzaj (Fangstoss). On kazuje koliko iznosi maksimalna vlačna sila odmah uz prsni čvor kod pada 80 kg teškog planinara. Što je ta sila (u kg) manja, utoliko povoljnije po uže, karabiner, klin, onoga koji osigurava i onoga koji je pao! Očito da niskoj vrijednosti trzaja odgovara veliko trzajno rastezanje (mekano gumeno uže). Nasuprot tome, visokoj vrijednosti trzaja odgovara malo trzajno rastezanje (tvrdo čelično uže). Na osnovu medicinskih ispitivanja kod zračnog letenja, UIAA dopušta da trzaj postigne najvišu vrijednost od 1200 kg. Dvojna užeta se ispituju kao jednostruka pri padu tereta od 40 kg, pri čemu trzaj ne smije iznositi više od 600 kg. Spiralno upletena užeta imaju za oko 20% manje vrijednosti trzaja od užeta »jezgra - omotač«, ali zato imaju skoro dvostruko rastezanje — ona su »mekanija«.

Čvrstoća užeta kod pada se odnosi na broj padova koje uže izdrži bez trganja na UIAA ispitnom uređaju sa padom 80 kg teškog tereta. UIAA propisuje 2 uzastopna pada bez trganja.

Težina užeta po metru u gramima daje podatak o iskorištenju materijala. Najbolje iskorištenje imaju »Edelrid« užeta jezgra - omotač: 11 mm — 69,6 gr/m, 9 mm — 46,0 gr/m.

Trzajno rastezanje u % predstavlja maksimalno rastezanje užeta koje nastupa kod trzajnog momenta prilikom ispitnog (UIAA) pada. Ovo rastezanje treba biti umjereno, kako bi se umanjila mogućnost udara o stijenu pri slobodnom padu. Za užeta izvedbe »jezgra - omotač« — rastezanje kod užeta od 11 mm iznosi 26%, a za spiralno upletena užeta 12 mm iznosi 43,5%.

Iznos statičkog prekidnog opterećenja ne pruža nikakav podatak za užeta »si-

gurna kod pada», jer su takova užeta u svakom slučaju u stanju izdržati sve statičke sile koje mogu nastati. Zbog toga se niti ne navode vrijednosti statičke čvrstoće za penjačka užeta, već

samo za zamke: »jezgra - omotač« promjera 4 mm 325 kg, 5 mm 490 kg, 5,5 mm 565 kg, 7 mm 1200 kg; spiralno upletena od 5 mm 375 kg, a od 6 mm 520 kg.

PROŠLOGODIŠNJE JUGOSLAVENSKJE EKSPEDICIJE

Četiri jugoslavenske ekspedicije posjetile su prošle godine planine u četiri različite zemlje, na tri kontinenta. Slovenski alpinisti su se u dvije skupine uspinjali u južnoameričkim Andama (u skupini Cordillera Real u Boliviji) i na zaleđene vrhove na otočju Spitzberga. Jedna kombinirana skupina slovenskih i srpskih alpinista boravila je na Kavkazu, gdje su se penjali u društvu ruskih alpinista na najviše vrhove tog gorja, a jedna skupina hrvatskih alpinista penjala se na neke zanimljive vrhove i stijene u južnoj Norveškoj.

Da se s navedenim usponima upozna i naša šira javnost, predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije dr Marijan Breclj priredio je 26. studenoga prijem u klubu poslanika Skupštine Slovenije u Ljubljani za članove tih alpinističkih ekspedicija i za novinare. Za vrijeme prijema vođe ekspedicija prikazali su svaki po desetak najzanimljivijih dija-pozitiva u boji poprativši ih potrebnim tumačenjima. Prijemu su prisustvovali također i predstavnici republičkih planinarskih saveza te planinarskih organizacija iz raznih dijelova Slovenije.

ZASTITA PEJZAŽA

Radi aktuelnosti donosimo skraćeni sa-držaj preporuke za zaštitu ljepote i ka-raktera pejzaža i predjela prihvaćene od Generalne konferencije UNESCO na nje-zinom 12. zasjedanju u Parizu 1962. go-dine.

U svim dijelovima svijeta čovjek na-ncsi štetu ljepoti i karakteru pejzaža, koji čine dio prirodnog okvira njegova života, privođenjem novih površina kul-turi i izvođenjem velikih radova u in-dustrijskom i trgovačkom smjeru. Mo-derna civilizacija ubrzala je još ovaj fenomen, te tako osiromašila čovjeka kulturno i estetski. Zaštita prirode radi njene ljepote i karaktera potrebna je za život čovjeka jer predstavlja snažnu fi-zičku, moralnu i duhovnu regeneraciju, doprinoseći umjetničkom i kulturnom životu naroda.

Prema tome poželjno je da se hitno poduzmu potrebne mjere u pogledu zaštite ljepote i karaktera pejzaža i pre-djela, svuda i uvijek kada je to još mo-guće, ali istovremeno treba voditi raču-na o potrebama života u zajednici, nje-govoj evoluciji kao i o brzom razvoju tehničkog napretka.

Prihvaćena je preporuka Generalne konferencije da se pod zaštitom ljepote i karaktera pejzaža i predjela podrazumi-jeva očuvanje i ukoliko je to moguće, regeneracija izgleda pejzaža i predjela, prirodnih, ruralnih i urbanih, nastalih prirodnim ili ljudskim djelovanjem, te koji predstavljaju kulturnu ili estetsku vrijednost ili čine karakteristične priro-dne ambijente.

Mjere koje se imaju poduzeti za zaš-titu pejzaža i predjela morale bi biti preventivnog i korigirajućeg karaktera. Preventivne mjere morale bi u prvom redu biti usmjerene na kontrolu radova i aktivnosti, koje obično nanose štete pejzažima i predjelima kao što su gra-dnja cesta, električnih vodova, servisnih stanica, krčenja stabala, osobito uzduž prometnih putova i avenija, onečišćava-nje zraka i vode, eksploatacija rudnika i kamenoloma, radovi oko navodnjava-nja, izgradnje brana, kanala i vodovoda, regulacije tokova voda, izgradnje mjesta za kempove itd. Korigirajuće mjere mo-rale bi težiti za uklanjanjem nanesenih šteta i vraćanjem u prijašnje stanje.

Zaštita pejzaža i predjela morala bi biti osigurana zaštitnim mjerama kao što su opća kontrola, registracija pros-tranih pejzaža u zone, registracija izoli-ranih predjela i stvaranje prirodnih re-zervata i nacionalnih parkova.

Temeljne norme i načela radi ostvare-nja zaštite morali bi imati snagu zakona. Kršenje propisa koji reguliraju zaštitu pejzaža i predjela moralo bi imati za posljedicu obavezu da se smjesta vrte u prijašnje stanje u mogućoj mjeri, a morale bi biti predviđene i administra-tivne i kaznene sankcije u slučaju svo-jevoljnih oštećenja pejzaža i predjela.

Važan činilac u zaštiti je odgoj publi-ke. Trebalo bi poduzeti odgovnu akciju u školi, a učitelji i profesori kojima bi bila povjerena ova odgojna dužnost mo-rali bi biti pripravljeni putem specijali-

ziranih tečajeva u ustanovama srednje i više nastave. Odgajanje javnosti izvan škole morao bi biti zadatak štampe, društava za zaštitu pejzaža i prirode, ustanova koje se bave turizmom kao i omladinskih organizacija. Da bi se olakšao odgoj u tom smjeru trebalo bi stimulirati materijalnom pripomoći akcije društava koja se posvećuju tom zadatku, stavljajući im na raspolaganje sredstva za propagandu, televizijske emisije, materijale za izložbe, brošure i knjige pri-

kladne za raspačavanje, sastavljene u poučnom duhu. Široki publicitet mogao bi se ostvariti putem novina, područnih revija i periodičnih časopisa. Spomendan, narodni i međunarodni sletovi i druge slične manifestacije morali bi biti posvećeni isticanju vrijednosti pejzaža i predjela, prirodnih ili stvorenih ljudskom djelatnošću da se svrati pažnja široke javnosti na značenje zaštite njihove ljepote i karaktera, i istakne prvorazredni značaj tog problema za zajednicu.

V REPUBLICKO TAKMIČENJE PLANINARA - SKIJAŠA

Dne 28. II 1965. održano je na terenima oko Mrkoplja i Tuka peto po redu Republičko patrolno takmičenje planinara-skijaša, uz učešće 15 ekipa iz slijedećih planinarskih društava: »Sokolovac« Sl. Požega 3 patrole; »Orahovica« Sl. Orahovica 3 patrole; »Kamenjak« Rijeka 3 patrole; »Snježnik« Rijeka 1 patrola; »Susedgrad« Podsused 2 patrole i SD Mrkopalj 1 patrola.

Staza je vodila od pilane u Mrkoplju na vrh Čelimbaše, zatim na sedlo ispod Maj vrha, te padinama Maja do novog planinarskog doma u Tuku, gdje je bio cilj. Ukupna dužina staze iznosila je oko 6 km, sa visinskom razlikom od 200 metara.

Na jednoj kontrolnoj točki patrole su rješavale lakši orijentacijski zadatak, koji je uz vrijeme prolaska staze ulazio u konačno bodovanje. Ponovo se i na ovom takmičenju pokazalo da pojedine patrole nedovoljno poznaju orijentaciju, jer je svega polovina patrola dobro riješila zadatak, koji je bio vrlo lagan.

Takmičari su bili razvrstani u 3 kategorije i to: I kategorija od 16 do 20 godina; II kategorija od 20 do 35 godina i III kategorija od 35 godina na dalje. Plasman patrola po kategorijama bio je slijedeći:

I kategorija

1. PD »Sokolovac« Sl. Požega
2. PD »Orahovica« Sl. Orahovica

3. SD »Mrkopalj« Mrkopalj
4. PD »Susedgrad« Podsused
5. PD »Priatelj Prirode« Zagreb
6. PD »Priatelj Prirode« Zagreb (ženska ekipa)

II kategorija

1. PD »Snježnik« Rijeka
2. PD »Susedgrad« Podsused
3. PD »Orahovica« Sl. Orahovica
4. PD »Sokolovac« Sl. Požega
5. PD »Kamenjak« Rijeka

III kategorija

1. PD »Sokolovac« Sl. Požega
2. PD »Orahovica« Sl. Orahovica
3. PD »Kamenjak« Rijeka

Patrola PD »Kamenjak« iz Rijeke, koja se takmičila u I kategoriji, diskvalificirana je jer je jedan član patrola imao trkaće skije.

Nakon završnog takmičenja proglašeni su rezultati, a tri prvoplasirane patrole iz svake kategorije dobile su od Planinarskog saveza Hrvatske pehare u trajno vlasništvo.

Samo takmičenje održano je po lijepom i sunčanom vremenu i u dobrim snježnim uslovima, što je pridonijelo da takmičenje dobro uspije. Na kraju, treba istaknuti, da je na ovom natjecanju sudjelovao vrlo mali broj društava i da su naročito slab odaziv pokazala planinarska društva iz Zagreba. N. A.

IZ JUBILEJA U JUBILEJ

Osječko Planinarsko društvo »Jankovac« završilo je jubilarnu godinu 90-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj i odmah nastavilo drugu jubilarnu godinu. Naime ove godine navršava se ujedno 40 godina rada toga društva i 70 godina planinarstva u Slavoniji (godine 1895. osnovano je u Osijeku društvo »Bršljan«, drugo planinarsko društvo u Hrvatskoj i prvo izvan Zagreba).

Općejugoslavenski jubilej društvo je obilježilo akademijom, predavanjima, organiziranjem 16 izleta i drugom djelatnošću, a ujedno i jedinom značajnom kulturnom manifestacijom — izložbom planinarske fotografije slavonskog značenja. Petnaest autora iz pet slavonskih društava (iz Sl. Broda, Orahovice, Našica, Sl. Požege i Osijeka) izložilo je osamdesetak fotografija. Izložba je ima-

la veliko značenje u propagandi planinarstva, jer je obišla sva mjesta iz kojih su izlagači, tako da ju je vidjelo više tisuća Slavonaca.

Na taj način PD »Jankovac« osvježilo je jednu značajnu tradiciju, pošto je ta izložba zapravo treća: još 1933. i 1935. osječki su planinari bili priredili dvije izložbe umjetničke fotografije. Kasnije je djelatnost foto-sekcije PD »Jankovac« bila također dobra, ali je trebalo da dođe do jubileja, pa da se ona poduhvati organizacije takve izložbe koja je po opsegu a donekle i po eksponatima veoma značajan događaj za Slavoniju.

Organizator izložbe dao je najveći broj izlagača (osmoricu), a istaklo se i malo našičko PD »Krndija« (tri izlagača). S obzirom na znatno zanimanje za izložbu,

ona će i u novoj godini, jubilarnoj za planinarstvo u Slavoniji, nastaviti propagandni put po slavonskim gradovima i većim mjestima. Zasada je sigurno nježno prenošenje u Đakovo (gdje nema planinarskog društva) i Valpovo (ondje djeluje ogranak osječkog društva), a nastojat će se da se ona organizira još u Vinkovcima, Vukovaru, Iloku i Podravskoj Slanini.

PD »Jankovac« obilježit će svoj jubilej još nizom akcija. Među ostalim priprema se i posebni broj »Naš h planina«. Također je predviđena reorganizacija Slavonske planinarske transverzale, o čemu će posljednju riječ reći predstavnici svih slavonskih društava na zajedničkom sastanku.

I. S.

JOŠ JEDNA GODINA USPJEHA SMEDEREVSKIH PLANINARA

Nedavno je održana petnaesta godišnja skupština planinarsko-smučarskog društva »Sever« u Smederevu. Osnovano prije 15 godina Društvo je sebi stavilo u zadatak svestrano upoznavanje vlastite zemlje i prirode.

Članstvo je iz godine u godinu nizalo uspjehe osvajajući planinu za planinom, da bi u toku 1964. godine osvojilo i najviši vrh Balkana, na Rili planini, Musalu (2925 m) obišavši u društvu s članovima planinarskog društva »Čel.k« zapadni dio susjedne Bugarske.

Društvo je imalo značajnih uspjeha i u okviru takmičenja na sletovima i taborima. Tako, na takmičenju za prvenstvo sreza, ekipe Društva su zauzele dva prva mjesta, a na prvenstvu grada, uz učešće osam ekipa iz tri planinarska društva članovi su učestvovali sa tri ekipe i osvojili tri prva mjesta.

Posebno zapažen uspjeh imala je mlada ekipa Društva na prvenstvu Republike. Sastavljena od pet mladih planinara, u veoma jakoj konkurenciji, uz učešće 30 ekipa iz cijele Srbije, zauzela je osmo mesto.

U toku prošle godine izvedeno je ukupno 30 akcija, u kojima je uzelo učešća oko 550 članova. Od ukupnog broja na omladinu otpada 90 odsto. Na izletima, pohodima i ostalim akcijama provedeno je ukupno 135 dana, a propješačeno je za to vrijeme oko 7.065 kilometara.

Izletj su izvedeni na: Kosmaj, Žeželj, dvaput na Beljanicu sa obilaskom ma-

nastira Manasije, Juhor, Babunu, Ohridsko jezero sa obilaskom manastira Svetog Nauma, Bledsko jezero, Postojnsku jamu, Jahorinu, dvaput Igman, Romaniju, Vrelo Bosne, Novakovu pećinu na Romaniji, Avalu i Bukulju.

Izveden je i tradicionalni pohod mladosti »Tragom Rasinskog partizanskog odreda« grebenom Velikog i Malog Jastrepca.

Članstvo je učestvovalo i na srijemskom saboru planinara na Kiseljaku kod Smederevske Palanke, na saboru planinara na Goču u okviru 20-godišnjice oslobođenja Kraljeva, na saboru planinara Jugoistočne Srbije na Basarskom kamenu u masivu Stare planine. Na drugarskoj večeri i logorskoj vatri na Smederevskoj adi učestvovalo je oko 250 članova, kao i u okviru proslave Dana mladosti na defileu ulicama grada. Članstvo je zatim provelo mjesec dana u planinarskoj radnoj akciji na izgradnji planinarskog doma u Gornjačkoj klisuri, te je za svoj rad i zalaganje pohvaljeno od Planinarskog saveza Srbije.

Poslije plodne diskusije usvojeni su izvještaji o radu i blagajničkom poslovanju, predračun za 1965. kalendar izlata i akcija. U novu upravu Društva izabrani su članovi Boža Živković, Mita Stojkov, sudija Aćimović, Tanja Grgurević, Buda Stojanović, Rudolf Batušić, Miodrag Marinković, Milorad Živković i Cedimir Blagojević.

Mita Stojkov

OBAVIJESTI NAŠIM ČITAOCIMA

Radi poskupljenja tiskarskih troškova i materijala morala je biti povišena i godišnja pretplata »Naših planina«. Povišenje je neznatno, tako da sada pretplata iznosi 900 dinara. Kako su troškovi izdavanja oko 2000 dinara, pretplata pokriva tek oko polovinu izdataka. Nadamo se da će pretplatnici uvažiti ove razloge i da će nadalje ostati čitaoci jedinog planinarskog časopisa na hrvatsko-srpskom jezičnom području. Pretplate se šalju čekom na tekući račun, čiji je broj otisnut na drugoj stranici omota. One koji su poslali na ime pretplate za 1965. godinu iznos od 600 dinara, molimo da nam pošalju razliku od 300 dinara.

*

Posljednjih godinu dana časopis je izlazio — uostalom, kao i velika većina naših časopisa — s priličnim zakašnjenjem. Tiskare izbjegavaju preuzimanje časopisa na štampanje radi premale zarade i potrebe za čvrstim rokom izlaženja. Sada se »Naše planine« tiskaju u radionici Grafičke škole u Zagrebu, gdje ima priličan broj aktivnih planinara, pa se nadamo da će s njihovom pomoću u buduće biti bolje.

*

Slijedeći broj nalazi se u štampi i ubrzo će biti poslan čitaocima. U njegovom sadržaju će biti osobito zanimljiva serija članaka alpinističke sadržine, kojima su autori porijeklom iz Splita.

Planinarski savez Hrvatske

»ZASTITA PRIRODE U HRVATSKOJ«

Izdanje Zavoda za zaštitu prirode u Zagrebu

U publikaciji su obrađeni:

Historijat zaštite prirode, nacionalni parkovi (Plitvička jezera, Paklenica, Risnjak, Mljet) i ostali rezervati u Hrvatskoj, te prikazana zaštita biljnog i životinjskog svijeta kao i geografsko-geoloških, botaničko-hortikulturnih (parkovi) i memorijalnih prirodnih spomenika.

Knjiga ima 190 strana, a ilustrirana je sa 70 fotografija; priložena je karta zaštićenih i evidentiranih rezervata i spomenika prirode u SR Hrvatskoj i vegetacijska karta nacionalnog parka Risnjak. Knjiga je s obzirom na problematiku koju obrađuje osobito zanimljiva za planinare.

Cijena knjige je 700 dinara. Narudžbe se šalju na Zavod za zaštitu prirode, Zagreb, Ilica 44/I.

Čitajte i naručujte

»Planinski vestnik«

Glasilo Planinske zveze Slovenije

Izlazi svaki mjesec

Godišnja pretplata 1200 dinara

Uredništvo i uprava

Planinska zveza Slovenije

Ljubljana, Dvoržakova 9